

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

ITE-taiteen etsintää pitkin kyliä
Nykykansantaidetta Keski-Suomesta

Nina Juurimaa

Kulttuurituotannon koulutusohjelma (240 op)
helmikuu/2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kulttuurituottaja amk

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Nina Juurimaa	Sivumäärä 64 ja 10 liitesivua
Työn nimi ITE-taiteen etsintää pitkin kylä Nykykansantaidetta Keski-Suomesta	
Ohjaavat opettajat Sanna Pekkinen, Molla Walamies	
Työn tilaaja Maaseudun Sivistysliitto, Liisa Heikkilä-Palo	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyö avaa käsitteitä visuaalinen nykykansantaide eli ITE-taide, kansantaide ja outsider-taide. Kansantaiteen matkaa nykykansantaiteeksi ja ITE-taiteeksi pohditaan. Opinnäytetyö antaa yleistietoa vastaavista taidesuunnista maailmalla. Myös joitakin kartoitusalueen ulkopuolella olevia ITE-kohteita Suomessa sivutaan.</p> <p>Pääpaino on Maaseudun Sivistysliiton Keski-Suomen alueen ITE-taiteen kartoitushankkeessa ”ITE keskellä” 1.10.2009–30.6.2012 sekä kartoitustyön tuloksissa. Hankkeen tavoitteena oli kartoittaa itseoppineita taiteilijoita Keuruulla, Jämsässä, Multialla, Kuhmoisissa, Petäjävedellä ja Korpilahdella.</p> <p>Kenttätutkimus tehtiin teemahaastatteluin aikajaksolla 10.3.-25.8.2011, yhteensä 56 vierailua taiteilijoiden luona, joista miehiä oli 40 ja naisia 16.</p> <p>Puolistrukturoiduissa haastatteluissa kerätty aineisto dokumentoitiin sanoin ja valokuvin ja välitettiin edelleen työn tilaajalle. Kartoitustyön tuloksia verrataan Minna Haverin vuonna 2010 valmistuneeseen väitöskirjaan Nykykansantaide.</p> <p>Kartoitustyön tulokset antavat uutta tietoa alueen nykykansantaiteilijuuden tilasta. Koulutuksellisesti karhunveistotyöpaja toi moottorisahaveistoa tutuksi elokuussa 2011. Kulttuuritapahtuma Kuuhullujen yössä oli uusiosoitinten esittelyä ja konsertteja sekä ITE keskellä -videon kautta taiteilijoiden esittelyä Erkki Pirtolan performanssihenkisessä näytöksessä. Tapahtuma antoi samalla taiteilijoille tilaisuuden tavata toisiinsa.</p> <p>Opinnäytetyössä esitellään ITE-taiteilijoita, joiden teoksia oli Keuruun museoon tuotetussa näyttelyssä 6.3.-5.4.2012 joko teoksin tai taiteilija, dokumentaristi Erkki Pirtolan tallettamalla ITE keskellä –DVD:llä. DVD on hyvää materiaalia hyödynnettäväksi alalla perustietona ITE keskellä -kirjan lisäksi.</p>	
Asiasanat etnografia, kulttuuri, nykykansantaide, outsider art, tutkimushaastattelut, visuaaliset taiteet	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Cultural management

ABSTRACT

Author Nina Juurimaa	Number of Pages 64+10
Title Looking for outsider art around villages Contemporary folk art from Central Finland	
Supervisors Sanna Pekkinen, Molla Walamies	
Subscriber Maaseudun Sivistysliitto, Liisa Heikkilä-Palo	
<p>Abstract</p> <p>The thesis is dealing with the concepts of 'contemporary visual folk art' and 'outsider art' (in Finnish "ITE-taide"). Also the change of folk art to outsider art is contemplated.</p> <p>The main emphasis is on the survey project and in the results of the project "ITE keskellä" (in English "Outsider art in the Middle"), led by Maaseudun Sivistysliitto (Union for Rural Education and Culture). The project was dealing with the outsider art in Central Finland. The purpose of the project was to survey the self taught artists in Keuruu, Jämsä, Multia, Kuhmoinen, Petäjävesi and Korpilahti municipalities.</p> <p>The field study was carried out 10.3.-25.8.2011 by interviewing thematically the informants. There were 56 visits with the artist, of which 40 were men and 16 women.</p> <p>The structured interviews were documented and produced into texts and photographs. I compare the results of the survey with the doctoral thesis by Minna Haveri "Nykykansantaide" (2010) ("Contemporary folk art").</p> <p>For the field of science the research provided new information of the outsider artists in the area. Workshop of sculpturing wooden bears with chain saw was very informative in August 2011. In the cultural event called "The night of the lunatics" the audience was able to hear music made with imaginative recycled instruments and to see a video show by Erkki Pirtola about the outsider artists of the district. The artists themselves had a unique chance to meet each other.</p> <p>The thesis presents the life and work of the outsider artists whose art works were to be seen either in the exhibition in Keuruu Museum 6.3. - 5.4.2012 or in video clips in Pirtolas DVD – both by the name "ITE keskellä". The DVD and the book can both well be used as a source of information among the professionals of the field.</p>	
Keywords art brut, culture, ethnography, interviews, outsider art, visual arts	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 ITE-TAIDE	6
2.1 ITE taidesuuntauksena	7
2.2 Kansantaiteesta ITE-taiteeksi	10
2.3 Muut vastaavat taidesuunnat maailmalla	13
3 ITE KESKELLÄ –HANKE	16
3.1 Maaseudun Sivistysliitto ITE-taiteen kartoittajana	16
3.2 Kartoituksen eteneminen käytännössä	19
3.3 Haastattelututkimusmenetelmä hankkeeseen sovellettuna	23
3.4 Tutkimustyön tausta ja tulokset paikkakunnittain	26
3.5 ITE-näyttely Keuruun museossa	32
3.6 Keski-Suomen löydöt verrattuna muun Suomen ITE-taiteilijoihin	33
4 TAITEILIJAESITTELYT	42
4.1 Matti Rönkkä	42
4.2 Ilmari ”Imppu” Salminen	43
4.3 Timo Peltonen	44
4.4 Viljo Järvinen	45
4.5 Osmo Hallinen	47
4.6 Keijo Hurmerinta	47
4.7 Markku Hankimäki	48
4.8 Pauli Veijanen	49
4.9 Pertti Koskinen	49
4.10 Raimo Karppinen	50
4.11 Seppo Peiju	51
4.12 Markku Mannisenmäki	51
5 KARTOITUSTYÖN OHELLA KOETTUA	52
5.1 ITE-Erkin videotallenteet	53
5.2 Karhunveistotyöpaja	54
5.3 Kuuhullujen yö	55
6 POHDINTA	56
6.1 Ideoita ITE-hankkeiden kehittämiseksi	58
6.2 Omaa reflektointia prosessista	60
LÄHTEET	62
LIITTEET	65

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni esittelen tekemästään systemaattisesta ITE-taiteen kartoitustyöstä Keski-Suomessa, jossa tutkin tämän taidesuuntauksen esiintyvyyttä alueella. Tavoitteena oli löytää nykykansantaiteilijoita ja soitinrakentajia. ITE-taiteella tarkoitetaan itseoppineiden kansantaiteilijoiden omaehtoista toimintaa, joka sijoittuu taiteen kentässä ns. taideinstituution ulkopuolelle.

Maaseudun Sivistysliiton kulttuurituottaja Raija Kallioinen oivalsi vuonna 2000 taideilmiötä esittelevän kirjan nimestä ”Itse Tehty Elämä” lyhenteen ”ITE”, mikä vakiintui pian suomen kieleen (Haveri 2008, 78). Vuoden 2012 loppuun mennessä oli ITE-kartoitettuna seuraavat alueet: Varsinais-Suomi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu, Keski-Suomi ja Pohjois-Karjala (Numminen 2012). Kartoitushanke on kesken Lapissa. Maahenki Oy on Maaseudun Sivistysliiton alainen kulttuurikustantamo, joka julkaisee vuosikirjoja kartoitetuista alueista.

Ammattialalle kartoituksen tulokset tuovat uutta alueellista tietoa ITE-taiteesta. Tutkimustuloksia peilaan Minna Haverin vuonna 2010 julkaistuun väitöskirjaan Nykykansantaide.

Käytännössä etsintäoperaatio perustui kohdallani teoreettiseen tietoon, aiempaan kokemuseräiseen tietotaitoon ja vainuun eli hiljaisen tiedon hyödyntämiseen taiteilijoita haastatellessani. Oma roolini oli olla ”työrukkanen” kenttätössä tavoitteena selvittää nykykansantaiteilijuuden tilanne Keski-Suomessa.

Opinnäytetyön tutkimusosuus oli haastatella ja dokumentoida kuvin tavoitetut taiteilijat. Hankkeen aikana tuotettiin tutkimustuloksista myös kulttuuritapahtumia mm. Keuruun museoon sekä Kuuhullujen yö -tapahtumaan Jämsänkoskelle. Kartoituksen tuloksista tuotteistettiin myös kulttuurituotteet eli 7. nykykansantaiteen vuosikirja ITE keskellä ja ITE keskellä -DVD.

2 ITE-TAIDE

ITE-taiteen teokset ilmentyvät veistoksina, maalauksina, piirroksina, käyttöesineinä, itse keksittyinä soittiminä, puutarhoina, arkkitehtuurina, keksintöinä, koristeltuina laitteina jne. Materiaaleja ja tekniikoita yhdistellään rajattoman oivaltavasti ja kekseliäästi. Toiselle arvoton ruosteinen metalliromu, harmaantunut laudanpätkä tai muu kierrätysmateriaali tai suorastaan roska työstyy tekijöiden taidokkaissa käsissä ja oivaltavissa ajatuksissa.

ITE-taiteessa huumori kukkii visuaalisessa muodossa, mutta myös taiteilijoiden elämänasenteessa. Tekijöillä on hullunrohkeutta, siviilirohkeutta asettua alttiiksi ja ryhtyä muiden silmissä mahdottomilta tuntuviin urakoihin - jos epäonnistutaan, voi nauraa itselle (Haveri 2008, 88). Huumori helpottaa vaikeiden asioiden käsittelyä. Mielihyvää tulee oletettavasti tekijöille oivalluksista ja toteutustavoista. Teokset testaavat yleisönsä huumorintajua ja älyä. Sopimatonta ja odottamatonta oivalletaan, uskalletaan yhdistellä uudella tavalla, ja teokset toimivat mm. visuaalisina vitseinä (mt., 89). Leikin ilmapiiri on huumorin tavoin eräänlainen puskurivyöhyke, tila omien haaveiden ja todellisuuden välillä.

ITE-taide rakentuu usein ristiriidoille ja huumorille. Vilkas mielikuvitus yhdistyy ennakoluulottomaan kekseliääseen luomishaluun. Toisin kuin ITE, harrastajataide voi herättää ihastusta, mutta harvoin hätkähdyttää. Elefantin kordarissa on konkreettisenä tyylikeinona nykykansantaiteilijoille ominainen teoksen poikkeuksellinen koko ja humoristinen idea, seksuaalisuuttakin sivuten (Kuva 14). ITE-teoksille on ominaista myös teosten määrällinen runsaus, samojen teemojen toistuva käyttö sekä pyrkimys tehdä kooltaan hätkähdyttäviä, ”maailman suurimpia” tai ”pienimpiä” teoksia.

ITE:stä on tullut sateenvarjomainen kattokäsité, joka sisältää yksilöä korostavan näkökulman ja joka nostaa esille keskeisesti säännöistä poikkeamisen (Haveri 2010, 69). Usein ITE-taiteilijoiden teosten tyyli muistuttaa naivismia ja monet tekniikoista perustuvat kädentaitoihin (Haveri 2008, 79).

Itseoppineet nykykansantaiteilijat - eli ITE-taiteilijat – ovat sovinnaisuuksista vapaita oman tiensä kulkijoita. Usein koko heidän elämänpiirinsä ja elämäntapansa ovat käsitettävissä taiteeksi. Harvat tekijöistä kuitenkaan puhuvat taiteesta. Usein kyse on omaksi iloksi tekemisestä, tekemisen vimmast ja kokeilemisen innosta.

ITE ulottuu mielestäni elämäнкäsitykseksi, ihmistyyppiiksi. Se sisältää oman elämän hallintaa, yritteliästäkin asennetta, luonteenlaadun omaperäisyyttä, jolle henkilö itse ei mahda mitään, kohtalon tietä joka on kuljettava. Arjen elämä rakentuu tee-se-itse-henkiseksi eli valmiit ratkaisut eivät tyydytä mielenrakennetta. (Haveri 2008, 79.)

2.1 ITE taidesuuntauksena

Taidepuheessa ITE-taide ja nykykansantaide tarkoittaa pitkälti samaa taiteilijoiden ja teosten joukkoa. Merkittävän eron tuo se, että ITE-taide viittaa vahvasti MSL:n toimintaan. Nämä kaksi käsitettä eivät ole vastakkaisia tai toisiaan poissulkevia käsitteitä. Kyse on sävyerosta ja käyttöyhteydestä. ITE-taide on laajentunut taidepuheessa organisationsa ulkopuolelle ja korvannut suurelta osin nykykansantaiteen käsitteen. Pelkkä itseoppineisuus ei riitä ITE-taiteessa, vaan täytyy tehdä myös erilailla kuin muut tekevät. (Haveri 2010, 70.)

ITE-taiteen aiheet kumpuavat kansanelämästä, historiasta, päivänpolitiikasta tai yhtä hyvin saduista, tarinoista, eksotiikasta tai erotiikasta. Luonteenomaista teoksille on esittävyys, joista tyypillisiä aiheita ovat eläimet ja julkisuuden henkilöt, joko näköishahmoina tai fantasian värittäminä luomuksina. Usein teokset sisältävät vahvasti kantaaottavia viestejä, jotka tekijä painokkaasti julistaa muillekin.

Teoksen onnistumisen kriteereitä tutkinut Minna Haveri toteaa, että nykykansantaiteilijoille teos on taitavasti toteutettu silloin kun se täyttää tekijänsä sille määräämän tarkoituksen (Haveri 2008, 85).

ITE-käsitteessä on kyse myös elämyksellisistä tarinoista. Tarinat ovat taiteilijalle merkityksellisiä asioita, joita he ilmaisevat taiteen kielellä ja luovat uusia merkityskenttiä arkisille ilmiöille. Elämänsuunnan valinnassa monelle ITE-taiteilijalle on var-

masti ollut avuksi oivallus taiteilijan vapaudesta ja riippumattomuudesta, rohkeus elää sisäistä elämää todeksi (Summatavet 2008, 62). ITE-taiteilijat ovat luonnonlapsia, jotka ovat inspiraatioherkkiä ajan monille tapahtumille.

ITE-teokset ovat rakkaudella tehtyjä. Useimmiten ne ovat myös itselle tehtyjä, ja tekeminen on monen kohdalla alkanut vasta myöhemmällä iällä. ITE pohjautuu yksilölliseen tapaan elää, muovata arkea. Usealla nykykansantaiteilijalla on takana työntäyteinen pitkä ura ja eläkeiällä ei haluta olla jouten, jotain rupeaa lapsettamaan, toisella ”päässä tikittää” tai ”alkaa leikkaamaan”, kuten tekijät itse asiaa kuvailevat maa-lailevasti. Usein elämän kriisiluonteiset käännekohtat, kuten työttömyys, sairastuminen, työkyvyttömyys tai puolison kuolema, laukaisevat taiteen tekoon. Myös positiivinen muutos, esimerkiksi asuinolojen muutos kerrostaloympäristöstä taajaman ulkopuolelle voi luoda todelliset puitteet tekemiselle, jolloin ympäristöä voi jatkaa tai alkaa estetisoida mieleiseksi.

Hyvä elämä on tasapainoa suhteessa itsen, toisiin ihmisiin ja luontoon. ITE:ssä on kysymys omakohtaisesta vastuusta elämän suunnittelussa ja toteutuksessa. Elämä on eräänlainen kokonaisteos. Elinympäristö on esine- ja olioympäristöstä koostuva kokonaisuus, jolle haetaan järjestystä, dynaamisen muuttuvuuden mielessä sekä sen kautta. Monesti ITE-taiteilijoiden pihamaat edustavat hallittua kaaosta. Makumielymys ohjaa omakohtaisen itsenäisesti, persoonan päätellessä mikä elämässä on tavoittelemisen ja saavuttamisen arvoista. Elinympäristön muokkaaminen on elämänmittainen projekti. Osa taiteilijoiden luonnonarmoilla olevista teoksista vaatii useita entisöintitoimenpiteitä pitkin vuosikymmeniä ja siten ne alati muuttuvatkin jossain määrin. (Sepänmaa 2008, 29.)

Seppo Knuuttila, Joensuun yliopiston perinteentutkimuksen professori, joka on kirjoittanut useisiin ITE-julkaisuihin, kuvailee osuvasti suomalaisuuden ominaispiirteitä: vakavuus on ruisleipää, huumori jälkiruokaa. ITE-ihminen taitaa ajatella mitä tahtoo ja kuvaa kenet haluaa ja miten haluaa ylentäen tai alentaen. Tämä tuli myös kartoitustöiden tarinoissa esille. Oivallus tuottaa aina ilon, kun näkee asioita uusin silmin, mieli keksii uutta, ajatukset leimahtelevat ja vapautuvat totutuilta raiteilta erilaisten käänneiden kautta, joissa saattaa olla mukana myös koomisuutta. Ihmisen voimavarana

toimii uskallus yhdistää näennäisesti yhteen kuulumattomia elementtejä ja saada älyllistä notkeutta osoittava visuaalinen oivallus. (Knuuttila 2005, 54.)

Koomikot ja humoristit osaavat kääntää asioiden uusia puolia esiin. Komiikka paljastaa vastakkaisuuksia ja huumori kuvastaa tunnetta. Esimerkiksi koominen vaikutelma voi syntyä teoksen aiheen ja mittasuhteiden yhdistelmästä, kuten maailman suurin ja pienin ja se sävytettynä kantaaottavuudella. Nykykansantaiteilijat ovat usein taidokkaita ironian tyyliä, jolla rakennetaan tilanteille toisia todellisuuksia arkimaailmassa. ITE-taide ilmentää mielikuvia, illuusioita ja symboleita. (mt., 57.)

Kulttuuriset rakenteet ja instituutiot jäsentävät kohtaamista taiteen kanssa. Tämä kattaa museot, julkaisut, seminaarit, kartoitustyön, opetustoiminnan, palkinnot, tutkimuksen ja kritiikin. Tämä kaikki ITE-taiteen ympärillä lähentää tekijöitä normaalitaiteeseen. Ulkopuolinen on vaarana ”laitostua” ja kadottaa omimpansa eli villiytensä tai parhaassa tapauksessa hyödyntää kulttuurituottajat työkoneistona oman sanomansa julkitulemiselle. (Sepänmaa 2008, 24.)

Yksityisyyden ja julkisuuden rajantajua tulee monesti työstettyä nykykansantaiteilijoiden kohdalla. Kartoitusalueella olleen Timo Peltosen pihapiiriin en koskaan uskaltanut mennä, vaikka sinne mielinkin jopa toista vuosikymmentä aina ohi ajaessani. Taide on esillä, mutta taiteilija voi olla erakkoluonne, kuten sain kokea Veijo Rönkkösen tapaamisessa syksyllä 2008.

”ITE on vastaus masennukseen, joka johtuu kätten työttömyydestä”, kirjoittaa Erkki Pirtola oivaltavasti (Pirtola 2005, 69). Suomalaisessa ITE-taiteessa psyykkisesti tai fyysisesti sairaat ovat vähemmän esillä. Positiivisen poikkeuksen tuo Lieksassa Raija Mikkosen alulle luotsaama Kirsikoti, joka on kehitysvammaisten taiteilijayhteisö. Kaikki luova tekeminen ei ole taidetta; on myös terapeutista kuvien tuottamista. 1960 aloitettiin sipoolaisessa Nikkilän mielisairaalassa kuvataiteilija Rafael Wardin johdolla taidekerho, jonka tuotokset Pirkko Paloheimo talletti sairaalassa toimineen museon kokoelmiin ja sairaalan lopetettua ovat työt olleet varastoituina Helsingin kaupungin museossa. (Elovirta 2005, 13.) Vaalialan kuntoutuskeskuksessa on tarjolla taiteen opetusta kehitysvammaisille, mistä MSL:n toiminnanjohtaja Liisa Heikkilä-Palo iloitsee Kansanvalistusseuran haastattelussa (Kajanto 2012).

Naisten ITE-tekeminen tapahtuu painottuen sisätiloissa työskentelyyn, miehet veistelevät patsaansa ulkosalla ja ilmaisevat patsaan paikan maailmalle pihamaallaan. ITE-tekemisestä on tullut jollekin juopottelun korvaava himo, ilman krapulaa, krapulaton humala. Kokonaisvaltaisen luomisen töitä jaellaan ilmaiseksi ihmisille iloksi. Esimerkiksi Elis Sinistö (os. Qvick) testamenttasi Mehutien kaikille, jotka haluavat kokoontua taiteilemaan ja filosofoimaan vapaudesta ilman huumeita ja alkoholimyrkkyjä. ITE tapahtuu kilpailuahneusyhteiskunnan ulkopuolella, se on umpiterveitten onnenmaa sivuten ärhäkkää naivismia ja unohtamatta protestihenkeä. ITE on täynnä rakkautta ja anarkiaa, sattumanvaraista keksintöä. (Pirtola 2005, 75-76.)

2.2 Kansantaiteesta ITE-taiteeksi

Ennen ihmisten oli pakko hallita käytännön kädentaitoja ja kaikki tarvekalut tehtiin käsityönä. Arjen estetisointi purkautui rakennuksien ja käyttöesineiden koristeluna. (Knuuttila & Piela 2008, 7.) Työhön myös pantiin aikaa. Erilaiset koristelut ovat saaneet korostuneen roolin kansantaiteen dokumentoinnissa. Kaikki yhteisössä hallitsivat monipuolisesti erilaisia taitoja ja ne siirtyivät kansan syvistä riveistä luontaisesti sukupolvelta toiselle, tekemällä oppien -menetelmällä.

Yrjö Sepänmaan sanoja lainaten: ”Kansanestetiikka on mielikuvituksen elementti, jota on kaikessa toiminnassa. Yhteisöjä on olemassa ilman taidetta, mutta ei ilman esteettisyyttä.” (mt., 8.)

Arkipäivän esteettiset arvostelmat ja käsitykset kytkeytyvät mielihyvään, käytännöllisyyteen, terveyteen, turhuuteen, uskonnollisuuteen, moraaliin ja menestykseen. Vaikka visuaalinen nykykansantaide sai julkista ja tutkimuksellista huomiota vasta alun toistakymmentä vuotta sitten, on itseilmaisun laji ollut olemassa aikojen alusta asti. Lönnrotin ansiosta on kansan sanataiteen estetiikkaa tallennettu ja tutkittu huomattavasti kuvaa laajemmin. (mt., 8.) Ylellä tulee viikoittain kansamusiikin ohjelmaa radiosta tiistai-iltaisina kuuntelijoiden iloksi.

Kansantaiteen arvioinnissa teosten taustalla on nähtävä kansanomainen ajattelu ja maailmankuva. Entisajan arkea voisi sanoa itse tehdyn elämän synonyymiksi. Kaikki oli itse tehtyä. (Knuuttila & Piela 2008, 9.)

Perinteinen kansantaide viittaa nimensä mukaisesti menneeseen, museoituun kansan luovuuteen kun taas nykykansantaide - jonka merkittävä osa-alue on ITE-taide - elää parhaillaan elettävää aikaa, arkea. Mennyt vaikuttaa nykyisyyteen, mutta ei ole sen suora jatkumo. Painopiste on muuttunut yhteisestä ja yleisestä kansanestetiikasta tekijän persoonaa ja omaperäisyyttä korostavaan ilmaisuun. (Haveri 2008, 76.)

Martti Honkasen määritelmä nykykansantaiteesta kuuluu: se ”on arjen luovuuteen perustuvaa toimintaa, jossa tekijät voivat jatkaa ja uusintaa perinteisempää kansantaidetta tai käyttää ihmiskunnan uusimpia keksintöjä omaperäiseen itsensä ilmaisuun ja – parhaimmillaan paremman elämänlaadun saavuttamiseen” (Honkanen 2000, 13).

Kansantaide oli ennen puunveistoa, sitten tulivat moottorisahat, nyt suomalainen ITE ilmenee myös internetissä mm. kuvamanipulaatioina tai on ladattavissa YouTubesta. Kalliomaalaukset ja seinäkirjoitusperinne olivat ennen graffiteja. Ihmisten ihoa on tatuoitu ennenkin, tosin joskus merkitys on liittynyt rikokseen ja rangaistukseen, ei iho-koristeluun. (Sederholm 2004, 233.)

Sepänmaa kuvailee hyvin Kansanestetiikka-kirjassa taiteen kentän kiasmaa, ristiin kulkemista: outokumpulainen ITE-taiteilija Martta Korhonen maalaa kukkatauluja van Goghin tapaan, mitä kukaan ”vakavasti otettava” taiteilija ei tekisi. Virtausten risteyskohtaan on muodostunut kaksi solmua: antitaide ja ITE-taide. Hyvänä esimerkkinä Andy Warholin marimekkomaiset kukkataulut kohtaavat ja sivuuttavat Martta Korhosen kukat. (Sepänmaa 2008, 25.)

Nykykansantaiteen kotipesä on elämän ja taiteen rajamailla outsider-taiteen tavoin. Edesmenneet Ilmari Salminen, Elis Sinistö, Enni Id ja Veijo Rönkkönen ovat tästä hyviä esimerkkejä. Teokset ovat ympäristöteoksia, toiset ovat seinien sisällä, toisten työt valtaavat koko pihamaan. Suorituskeskeisessä ajassamme on tilaus erehtymisille ja virheille, luovalle prosessille, jäljelle joka maistuu elämälle. Tätä voisi sanoa luo-

vaksi etsimiseksi ja löytämisen hapuilun hengeksi, joka ilmenee niin outsider- kuin nykykantsantaiteessakin. Elämä on kokonaisuudessaan suuri luomistapahtuma. Elis Sinistökin eli onnellista fantasiamaailmaa, jossa emootiot virtasivat vapaasti ja tunnettu slogan tekijältä kuuluu: ”onnellisinta on olla onnellinen.” Tällä tasolla, kun tekeminen ei ole ammatillista korkeakulttuurista taidetta, tekeminen parantaa ensisijaisesti tekijän ja tekijästä positiivisesti kiinnostuneiden henkilöiden elämänlaatua suuren yleisön sijaan. Toki tekemiselle tulee arvostusta lisää, kun tekemistä aletaan nimittää ITE-taiteeksi ja tekijöitä nostetaan esiin näyttelyiden ja muiden kulttuurituotteiden avulla. Tarina kertoo: Ilmari ”Imppu” Salminen ei ollut presidentti Tarja Halosen tapamisen suhteen niin suuressa tarpeessa, että olisi lähtenyt Kiasmaan näyttelyn avajaisiin, vaan totesi presidentin tervetulleeksi Imppulandiaan. (Pirtola 2010, 45.)

Nykykantsantaiteilijoiden keskeisiä työtapoja ovat pahkatyöt, puunveisto, hitsaus, betonivalu ja keksityt tekniikat. Myös esinekollaasit, kuten Ilmari ”Imppu” Salmisella, ovat yksi luovuuden muoto. Materiaaliksi kelpaa lähes mikä tahansa: pullonkorkit, lehtikuvat, pahvilaatikot, käärepaperit, lasipurkit, aikansa palvelleet tekniset laitteet, muiden romu ja roskat. Näihin ”käteen sattuviin” materiaaleihin ei ole haettavissa taideoppia ja teoksen mahdollinen kömpelyyskin on suhteutettava valittuun materiaaliin. Tekijän on mentävä materiaalin ehdoilla ja sieltä taituruus ilmeneekin, jos mielikuva on saatu näkyväksi (Haveri 2008, 85). ITE-taidetta voisi kutsua oivalluksen taiteeksi, jossa mielikuvitus ja materiaalien epäsuhtainen yhdistelmä luovat teokseen huumoria ja älyllisiä oivalluksia.

Ammattitaiteen käsite sisältää mielestäni ammatillisen koulutuksen alalle ja näillä taidoilla itsensä työllistämisen. Tekeminen on systemaattista. Harrastajataide elää aktiivisimmin kuvataideharrastajien perustamissa yhdistyksissä, vaikka kaikki eivät toki halua lähteä yhdistystoimintaan, vaan tekevät taidetta omissa oloissaan. Tekijät eivät itse välttämättä edes käytä taide-sanaa.

Tuija Saresma on tutkinut suomalaisia taideomaelämäkertoja ja toteaa, että taiteeksi voi kutsua teosta, kun sen kauneus ja tekotavan taidokkuus ovat niin korkeatasoisia, ettei teoksen arvostelija yltäisi itse samaan (Sederholm 2004, 242).

Tutkimuksissaan Tuija Saresmalle on selvinnyt, että harrastajille ”taide ei ole arvokasta itsessään, vaan vasta, kun vastaanottajalla on sille omasta elämästä nouseva, konkreettinen merkitys”. Taideharrastajilla huomio on teknisessä toteutuksessa, ei ideoissa tai teoksen suhteessa muuhun taiteen kenttään. ITE-taiteessa sen sijaan ideat ovat suuressa arvossa. (Sederholm 2004, 243). ITE-taiteen eli nykykansantaitteen yhteydessä puhutaan ’tavallisten ihmisten taiteesta’, mutta näitä ’tavallisia’ ihmisiä ympäristö useimmiten pitää erikoisina, epätavallisina.

Arjen kulttuurimme on estetisoitunut. Kuvallisuus ympäröi meitä aivan eri mitassa kuin ennen. (Sederholm 2008, 36.) Kuvataide on tullut ihmisten keskelle: tiskirättejä saa designtuotteina, wc-paperia on mustana tai pinkkinä, pankkikorttiin voi tilata haluamansa kuvan.

Ajastamme kertoo jotakin se, että nykyisin yksilöä ja luovuutta arvostetaan jopa enemmän kuin taidetta. Luovuus on arvossaan, koska se koostuu kiireettömyydestä, lopputuloksen epävarmuuden sietämisestä, onnistumisen itseisarvosta ja myös mahdollisuudesta erehtyä. (Sederholm 2005, 19.)

Kajaanilaissyntyisen Veli Granön (1989) Onnela-valokuvakirja kansantaiteilijoista teoksineen on nykykansantaiteilijuuden ja ITE-taiteen historiankirjoituksen alku. Onnela välitti taidemaailmalle tiedon itseoppineista, kansaomaisista veistoksista ja osoitti omaehtoisen taiteen tekemisen yleisyyden ja intensiteetin voiman. Itse muistan kirjan ilmestyessä sen avanneen myös minulle olemisen uudet ulottuvuudet.

2.3 Muut vastaavat taidesuunnat maailmalla

Suomen ITE-taidetta vastaavia kansainvälisiä nimityksiä omaperäisestä, kansanomaisesta, taideinstituution ulkopuolelle sijoittuvasta luovuudesta on useita: outsider art, art brut, raw art, contemporary folk art, self taught art ym. (Heimo 2003).

Suomalaisen ITE-taiteen määrittely on löyhempää kuin eurooppalaisen outsider-taiteen tai art brutin. Suomalaista nykykansantaidetta voi kuvata yllätyksellisen riemunkirjavaksi, se on luonteeltaan erittäin yksilöllistä. (Sederholm 2004, 233.)

Englanninkielinen käsite *outsider art*, suomennettuna ulkopuolinen taide, ”sivullistaide”, on sananmukaisesti taideinstituution ulkopuolista toimintaa. Kun tähän taide maailmasta päin kiinnitetään huomiota, voi teos muuttua taiteeksi, tulla osaksi taideinstituutiota. (Sepänmaa 2008, 15.) Ulkopuolisesta taiteen tekijästä tehtiin sisäpuolinen, kuten Veijo Rönkkönen, joka palkittiin opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämällä Suomi-palkinnolla vuonna 2007 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2007).

Outsider-taiteen käsite syntyi Euroopassa jo sata vuotta sitten visionäärien, meedioiden ja erilaisten eksentrikkojen teosten myötä, kun modernin taiteen pioneerit kiinnostuivat aiheesta. Kiinnostuksen kohteena olivat mentaalisesti ”meistä” eroavien ihmisten kuvalliset tuotokset, joita tekivät niin lapset, mielisairaat kuin ulkoeurooppalaisetkin. Herää kysymys, onko taiteen tekeminen terapiaa vai luovaa hulluutta? (Elovirta 2005, 7.)

Outsider art -käsitteen lanseeraajana pidetään professori Roger Cardinalia, jolle tämä taidemuoto on korkeakulttuurista erillinen luovuuden muoto. Cardinal näkee myös outsider-termin myöhemmän suosion ja loputtoman venyttämisen vaaraksi koko käsitteen merkityksen ohenemisen. (mt., 11.) Nykykansantaiteilijoihin voi liittää seuraavia kuvauksia: pakkomielteellinen määrätietoisuus tehdä taidetta, vimmainen työinto ja lähes rituaalinomaiset toistot kuvaelementeissä (mt., 13). Toiminta saattaa ilmetä näpertelynä, osittain terapeuttisena toimintona itselle ja kekseliäisyyden saattamisena käytäntöön. Taiteellisina ominaisuuksina pidetään onnistunutta idean toteutusta, kohtaa, suhdetta taiteellisessa perinteessä, innovatiivista ajattelua, omaa tyyliä, käsialaa tai tekniikkaa (Sederholm 2005, 19). Taiteen teko täyttää koko elämän, jäsentää sitä.

Amerikkalainen filosofi John Dewey näkee outsider-taiteilijoiden elämäkerrat tärkeinä, koska teokset ovat osa tekijöidensä elämää (mt., 24). Sopeutumattomuus kulttuurin valtavirtojen muotteihin ja käytäntöihin on asia, joka yhdistää nykykansantaiteilijat yhdeksi vetovoimaiseksi ryhmäksi (mt., 25).

Outsider art on alkujaan tarkoittanut samaa kuin käsitteenä vanhempi *art brut* (ranskaksi brut = karkea, raaka) eli hienostelematonta taidetta joka ilmaisee ihmismielen tiedostamatonta puolta spontaanisti (Elovirta 2005, 9).

Kesällä 2005 Nykykansantaiteen museo Kiasmassa oli näyttely Omissa maailmoissa – toinen taide, jossa olivat esillä suomalainen ITE-taide ja outsider-taiteen kansainväliset klassikot. Ranskalaisen toimittaja, kuraattori Laurent Danchin ajatuksena on, että art brut ja art singulier määrittyvät teoksen tekijän eikä teoksen erityispiirteiden kautta. Lähtökohtana tekijältä puuttuu muodollinen taidealan koulutus, eikä työskentely perustu korkeakulttuurin perinteeseen. (Elovirta 2005, 9.)

Taidemaalari Dubuffet on todennut, etteivät art brut -tekijät ole amatöörejä tai naivisteja, vaan he ovat ”yksilöitä, jotka omistautuvat luovuudelle täysin riippumatta siitä, onko heillä yleisöä vai ei”. (Sederholm 2005, 26-31.) Omissa maailmoissa -näyttelyn kuraattoriryhmässä ollut Helena Sederholm nostaa taiteen tärkeimmäksi kriteeriksi teosten viestinvälityskyvyn. Tosin tähän vaaditaan harjaantumista niin taiteen tekijältä kuin katsojalta. (Elovirta 2005, 8.)

Ranskalainen art brut –keräilijä Bruno Decharme näkee käsitteessä ristiriidan, sillä ’art’ perustuu tietotaitoon ja keskittyy esteettiseen elämykseen kun taas ’brut’ nostaa esiin raaka-aineen, joka on psyykkinen ja alkukantainen sisältö. Puhdasoppisin art brut on sellaisten tekijöiden kädenjälkeä, joilla ei ole ollenkaan suhdetta taiteelliseen kulttuuriperintöön. Todettakoon, että art brutia ei kuitenkaan olisi olemassa ilman taiteellista tietotaitoa, joten ilmiön määritelmä perustuu taiteeseen. (Sederholm 2005, 24.)

Venäläinen tutkija Mihail Bahtin on nimittänyt art singulieria groteskiksi realismiksi, joka on yhdeltä kulmaltaan kiinni absurdissa huumorissa ja karnevaalitaiteessa. Sama koskee suomalaista ITE-taidetta. Professori Seppo Knuuttila näkee humorististen teosten kääntävän valta- ja auktoriteettisuhteet nurinniskoin ja paljastavan koomisen ristiriidan tai tarkastelevan maailmaa ironisten linssien lävitse. Erkki Pirtolan kirjoitus-tyyli tukee nykykansantaiteen ominaista polveilevaa leikillisyyttä, vapaa-ompi-umpihanki-metodia. (Elovirta 2005, 9.)

3 ITE KESKELLÄ –HANKE

3.1 Maaseudun Sivistysliitto ITE-taiteen kartoittajana

Maaseudun Sivistysliiton (MSL) toiminnan keskeisenä tavoitteena on aikuiskasvatuksen ja kulttuuritoiminnan avulla edistää tasa-arvoa, ihmisyyttä ja maaseutukulttuurin päämäärien toteutumista. Liiton toiminta arvopohjaltaan pohjautuu maahenkiseen sekä alkiolaiseen sivistyskasitykseen. (Maaseudun Sivistysliitto 2013.)

MSL keskeistä toimintaa on tuottaa monipuolisia koulutus- ja kulttuuripalveluja jäsenistölleen sekä yhteistyökumppaneilleen. MSL:n opintokeskuksen tehtäväksi on määritelty ylläpitää maaseudun, kylien, yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen toiminnan kehittämistä. MSL:n kulttuuripalveluiden toiminnan keskipiste on tuottaa näyttelyitä, seminaareja, monitaiteellisia kulttuuritapahtumia ja kirjoituskilpailuja, joista Maahenki kustantaa kirjoja. Kylien kätköistä etsitään ITE-taidetta. Kartoituksen tuloksia esitellään Suomessa ja maailmalla. (Maaseudun Sivistysliitto 2012.)

Itseoppineiden taiteilijoiden etsintä käynnistyi maassamme vuonna 1997 projektissa, jonka toteuttajina olivat MSL ja Kaustisella toimiva Kansantaiteenkeskus (Haveri 2008, 77). Kansantaiteenkeskukselle osoitetussa näyttelytila-anomuksessa vuodelta 1997 MSL:n kulttuuritoimenjohtaja Liisa Heikkilä-Palo hahmotteli tavoitteita seuraavasti:

Pyrimme saamaan yhteyden itseopiskelleisiin taiteilijoihin ja taidemaailman ulkopuolelle aset-tautuneisiin tekijöihin: käsityöläisiin ja muihin kuvataidetta harrastaviin persoonallisuuksiin. [...] Näyttelyn tarkoituksena on nostaa tekemisen pontta ja taistella käsityötaidon rapistumista vas-taan. Suuressa näyttelyssä harrastajat voivat myös peilata itseään muihin tekijöihin. (mt., 77.)

Myöhemmin kuvataideharrastus haluttiin rajata projektin ulkopuolelle. Projektin teo-reettisesta rajauksesta vastannut estetiikan tutkija Martti Honkanen nosti esittävässä materiaalissa yhdeksi keskeisimmistä kriteereistä ei-ammattimaisuuden ja estotto-man luovuuden. Myös ympäristöestetiikan professori Yrjö Sepänmaa suositteli, että

aineiston rajauksessa tulisi huomion kiinnittyä originelliuteen, omaperäisyyteen ja erottuvuuteen. (Haveri 2008, 77.)

Avuksi tähän etsintään kutsuttiin seitsemänkymmentä yksittäistä taiteen ja kulttuurin parissa toimivaa ”agenttia”. Jo tuolloin kartoittajat pyysivät lehti-ilmoituksen avulla suurta yleisöä ilmiantamaan nykykansantaiteilijoita. Taidepuheessa vakiintumattoman termin puute hankaloitti ilmoituksen suunnittelua. Veli Granön kuvaamaa toteemimaista puuveistosta maaseutu ympäristössä esittävää teoskuvaa käytettiin ohjaamaan mielikuvia toivottuun suuntaan. Kartoitus tuotti laajan vihjearkiston, jonka pohjalta taiteilija Erkki Pirtola dokumentoi videoimalla potentiaalisia nykykansantaiteilijoita. (mt., 77.) Työryhmä koki nykykansantaiteen sanana liian kömpelöksi ja yleisluontoiseksi projektinimeksi. Veli Granö ehdotti projektin päänäyttelyn nimeksi *Itse Tehty Elämä*, josta Raija Kallioinen keksi lyhennelmän ITE. Näyttelyn kartoitustyön tuloksista kuratoivat Erkki Pirtola ja Veli Granö. (mt., 78.)

ITE-projekti kesti virallisesti vuoteen 2000 asti. Projektin puitteissa saatiin kerättyä tietoja noin 300 itseoppineesta taiteilijasta. Tämän kartoitustyön tuloksena järjestettiin ensimmäinen nykykansantaiteen suurkatselmus Kaustisilla vuonna 2000 ja samalla julkaistiin *Itse tehty elämä - ITE* -kirja. (Sederholm 2004, 231.) Näyttelyiden yhteydessä heistä noin 70 esiteltiin ITE-taiteilijoina. Myöhempien maakunnissa tapahtuvien ITE-kartoitusten myötä nykykansantaiteilijoiden joukko on kasvanut merkittävästi. (Haveri 2008, 78.) ITE-taiteessa MSL:lla on ollut isoja projekteja: mm. Ilmari ”Impu” Salmisen Kokkolan ITE-museoon lahjoitettujen töiden arkistointi ja dokumentointi sekä Parikkalan patsaspuistohankkeessa Veijo Rönkkösen teosten inventointi ja konservointi. Myös ITE-kartoitusten tuloksia siirretään Maaseudun Sivistysliiton DigITE-internetpohjaiseen arkistoon.

Tämän opinnäytetyön kohteena oleva MSL:n ITE keskellä -hanke on yksi osa Suomessa tehtävästä kartoitustyöstä eri maakunnissa. ”Keskellä” viittaa Keski-Suomeen. Suomi on edelläkävijä järjestelmällisessä kartoittamisessa Pohjoismaissa (Forström 2012).

MSL:n kansainvälistä toimintaa on mm. ITE-taiteen vientihankkeet. MSL oli 2009 perustajajäsenenä European Association for Outsider Art -yhdistyksessä. Tämän eu-

rooppalaisen verkoston keskeisenä tehtävänä on koota yhteen outsider-taiteen museot, kehitysvammaisten taidestudiot ja taiteen marginaalialueista kiinnostuneet kulttuuriorganisaatiot. Seppo Knuttila on toimittanut ensimmäisen ITE-taidetta englanniksi esittelevän kirjan ITE Art in Finland. (Maaseudun Sivistysliitto 2012.)

MSL:n aloitteesta ITE - nykykansantaiteen museo perustettiin Kaustisille Kansantaitteenkeskuksen tiloihin vuonna 2001 (Sederholm 2004, 232). Vuoden 2009 alusta museo on sijainnut Kokkolassa, ja siellä toimii museotoimenjohtajana Kristina Ahmas ja amanuenssina Elina Vuorimies (Kansanvalistusseura ja Kansalaisopistojen liitto 2008). Minna Haverin 2010 valmistunut väitöskirja Nykykansantaide on ensimmäinen ITE-taiteen alalta tehty tohtorinväitös.

Maaseudun Sivistysliiton vetämä ITE keskellä -hanke toteutettiin Keski-Suomessa Vesuri-Leader -alueella teemahaastatteluin. (Liite 7.) Alueeseen kuuluvat Keuruu, Jämsä, Multia, Kuhmoinen, Petäjävesi ja Korpilahti. EU-rahoitteisessa hankkeessa kartoitetaan itseoppinutta nykykansantaidetta ja soitinrakentajia. (Liite 1.)

Hankerekisteristä löytyy seuraava virallinen tieto:

Maaseudun Sivistysliitto toteuttaa Vesuri ry:n toiminta alueella ITE KESKELLÄ -hankkeen ajalla 1.10.2009–31.8.2011. Hankkeessa on kaksi painopistettä; ITE-taiteen kartoitus ja esittely sekä uusiosoitinten esittely- ja konserttitoiminta. Projekti on osa Keski-Suomen nykykansantaitelijoiden etsintä- ja esittelyprojektia, joka alkoi keväällä -07 Viisari ry:n toiminta-alueella ja joka jatkui myöhemmin kehityshankkeena 2008 alusta (jatkuen 31.7.2010 asti). ITE KESKELLÄ -hankkeessa kartoitetaan ja dokumentoidaan alueen nykykansantaitelijoita ja ilmiöitä sekä tuotetaan näyttelyitä (mm. Keuruu), tapahtumia (mm. taiteilijatapaamisia, esityksiä) ja alueen tekijöistä ja ITE-taiteesta kertova julkaisu ja ITE-kartta yhdessä em. Viisari ry:n hankkeen kanssa. Kierrätyssoitinten puolella toteutetaan tapaamisia, työpajoja ja konsertteja. Suurta yleisöä ja tavallista kansaa kiinnostavat ITE-taideympäristöt ovat jääneet suurten matkailureitien varjoon. Tässä hankkeessa ITE-kohteet nostetaan matkailijoiden tietoisuuteen tarjoamalla kohteita kolmannen osapuolen tuotteistettavaksi yhteistyössä taiteilijan tai tämän edustajan kanssa. Samalla nostetaan esille taideympäristöjen ja -kokonaisuuksien dokumentoinnin ja kunnossapidon tarve. (Keski-Suomen maaseutu 2012.)

Hanketta jatkettiin 30.6.2012 asti.

Kartoitustyön tuloksista tuli samalla aineistoa valtakunnalliseen ITE-taiteilijarekisteriin. Alueen ”vanhoista helmistä” ja kartoituksen tuloksista koostuva näyttely pidettiin Keuruun museossa 6.3.-5.4.2012. Projektin aikana osallistuin myös karhunveistotyöpajaan Jämsän ammattiopiston Myllymäen kampuksella valokuvaten työskentelyä. Karhunveistotyöpajan tuotoksia oli nähtävissä Jämsän Jämsänkoskella järjestettävässä kulttuuritapahtumassa Kuuhullujen yössä Wanhan Makasiinin pihalla. (Liite 8.) Kuuhullujen yössä oli myös Jukka Mäkelän vetämä ITE-soitintyöpaja, Erkki Pirtola esitteli DVD-koosteen alueella tehdyistä kuvauksista ja petäjävetinen HallanallaH soitti uusiosoitinmusiikkia.

3.2 Kartoituksen eteneminen käytännössä

Tutkimustapa toimeksiannossa, joka on samalla opinnäytetyö, on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 117.) Toiminnallinen kenttätutkimustyö tapahtui teemahaastatteluin. Kartoittaminen tapahtui kolmessa määräaikaissa työsuhdejaksossa ajoilla: 7.6.-4.7.2010, 7.3.-29.5.2011 ja 1.8.-4.9.2011. Tähän kokonaisuikaan sisältyi osaltani myös tutkimusselosteen laadinta aineistoa analysoiden eli tiedon välittäminen työn tilaajalle.

Työvälineinä olivat puhelin, auto, internet-yhteydellä varustettu kannettava tietokone, tulostin, kamera salamalaitteineen, mittanauha ja perinteiset muistiinpanovälineet kynä ja paperi. Googlen karttaohjelmaa ja reittiopasta käytin aktiivisesti perinteisen karttakirjan lisäksi ajoaikojen arviointiin. Kartoitettava alue oli minulle ennestään tuttu pääpiirteittäin. Kaiken konkreettisen lisäksi minulla oli merkittävä työkalu tutkimuksessani vainu, tunneäly tunnistaa todeksi löydökset.

Aineistokeruu tapahtui kokonaisvaltaisesti nykykansantaiteilijoiden kotona tai vapaaajan asunnoilla, joissa sain tutustua tekijöiden elämään, teoksiin ja ajatuksiin. Tutkimusprosessi oli syklittäin tapahtuva joustava prosessi, jossa oli aihe valmiiksi selkeästi rajattu. Minun tehtäväni oli kerätä tietoa aiheesta ja olla mukana arvioimassa materiaalia. Kirjoittaminen oli keskeistä koko prosessin ajan aina haastatteluiden jälkeen. Tuloksista ideoitiin mm. osallistuminen Kuuhullujen yön tapahtumaan ja toteutettiin hankesuunnitelman mukaisesti näyttely Keuruun museoon.

ITE-kartoitettujen esilletuonti oli monipuolista: näyttely, videotallenteet, kirja, radio- ja tv-ohjelmat, lehtiartikkelit ja sosiaalinen media. Osa alueen helmiksi luettavista taiteilijoista valitettavasti oli kerinnyt jo kuolla. Varmasti joitakin tekijöitä myös jäi kartoittamatta, sillä hankkeet ovat aina määräaikaisia ja tilanne elää aikojen saatossa.

Hankkeeseen kenttätöntekijäksi tullessani aihe, tutkittava alue sekä hankkeen kesto-aika oli määritelty, joten tehtävänkuva oli selkeä. Tutkimuksen kohteena oli kiinnostusta herättävä ilmiö ITE-taide, jota oli jo muualla maassa kartoitettu. Edelliset kartoitukset helpottivat työn esittelyä toimimalla eritoten kuvallisina esimerkkeinä nykykansantaiteen vuosikirjoissa. Pääsin osaksi valtakunnallista tutkijaryhmää Keski-Suomen alueellisena tutkijana. Kesto-aika toteutui sitoutumisella tekemään tutkimus tietyssä budjetoidussa ajassa, kolmessa työsuhteessa.

Ensimmäinen työsuhde ajalla 7.6.-4.7.2010 kului pääosin yhteystietojen keruussa ja itse hankkeeseen tutustuessa. Ensimmäisiä kartoituskäyntejäkin kerkesin tehdä. Osallistuin seurantaryhmän kokoukseen ja kävin Lauri Oinon, toisen hankkeessa mukana olevan kanssa Petäjävedellä Imppulandiassa Pekka Strömbergin esitellessä paikkaa. Strömberg lahjoitti vaimonsa kanssa Impun työt ITE-museoon.

Aikaa kului myös raportointiin, johon kuuluivat mm. työaikaseuranta, matkakulut ja laskutus. Työpäivät olivat 4,5-tuntisesta päivästä 11-tuntisiin rupeamiin. Yhdistyksille lähetin ensimmäisen tiedotteen aiheesta sähköpostilla 22.6.2010 etsintämonisteen kera. (Liite 2.)

Toinen työsuhde oli ajalla 7.3.-29.5.2011. Helmikuussa 2011 kävin ”Puumorsian ja metsän häät” –näyttelyssä Keravan museossa hankkimassa virikkeitä hankkeen loppukaassa toteutettavaan näyttelyyn. Keravan näyttely on esimerkki ITE-taiteen ja ammattitaiteilijoiden kohtaamisesta.

Tässä vaiheessa hanketta soitin keskitetysti postituslistalla kesällä 2010 olleita vastaanottajia läpi. Keskusteluiden kautta sain jäsennellympää tietoa mahdollisista paikallisista nykykansantaiteilijoista.

Keuruun museon tulevat näyttelytilat kävin katsomassa nyttemmin eläköityneen MSL:n kulttuuritoimenjohtaja Liisa-Heikkilä Palon, Lauri Oinon ja Imppulandian dokumentaristin Juha Korpisen kanssa 30.3.2011. Samalla pidimme tiedotustilaisuuden kartoitusalueen paikallislehdille ja maakuntalehdelle ITE-taiteesta Keski-Suomessa. (Liite 3.) Tiedote lähetettiin myös mm. Maaseudun tulevaisuus -lehteen, freelance-toimittajille sekä radioon.

Varsinainen ITE-taiteen kartoitustyö oli aktiivisimmillaan huhti- ja toukokuussa 2011. Kartoitus eteni reitti- ja aikataulujen pohjalta maksimaalisen kustannustehokkaasti. Joitakin kohteita esittelin väliraportin muodossa Lauri Oinolle toukokuussa. Elokuussa ollutta paikallista Kuuhullujen yön kulttuuritapahtumaa työstettiin palaverissa toukokuussa. Tässä tapahtumassa ITE keskellä -hanke oli yksi sisällöntuottaja. Toukokuussa teimme myös hankkeesta tiedotusmateriaalia YLE:n radion ja television kanssa (Liite 6.) Kesäkuussa 2011 osallistuin outsider-taiteen kansainvälisten vaikuttajien kokoontumiseen Helsingissä.

Kolmas työsuhde oli ajalla 1.8.-4.9.2011. Elokuussa tein kartoituksen viimeiset taiteilijatapaamiset. Kolmannen työsuhdekokonaisuuden aikana olivat vuorossa myös kartoitetun aineiston lopullinen väljähkö litterointi ja kuvien järjestelyt paikkakuntakohtaisiin kansioihin, joissa oli sisällä haastateltujen nimillä omat kansiot. Tämän aineiston toimitin edelleen työn tilaajalle. Aineistoa käytettiin mm. työvälineenä näyttelyn järjestämiselle. Hankkeen aikana analysoimme kollegani Lauri Oinon kanssa keräämääni aineistoa.

Näin myös ITE-taiteessa suosittua karhunveistoa moottorisahalla työpajatyöskentelyssä elokuun 2011 aikana. Erkki Pirtolan kanssa kiersin joitakin päiviä kuvaamassa kartoituksen tuloksia, joista olin neuvotellut toisen hanketyöntekijä Lauri Oinon kanssa. Jämsänkoscikella oli 2.9. Kuuhullujen yö -tapahtuma, jonka järjestelyissä olin mukana paikallistuntemusta asiaan tuoden. Lopuksi olin kokoamassa (Kuva 3) kartoituksen löydöistä näyttelyä näyttelyarkkitehti Ralf Forströmin johdolla (Kuva 1) Lauri Oinon kanssa (Kuva 2) helmi-maaliskuussa 2012. Sunnuntaina 4.3.2012 juhlimme avajaisia kutsuvieraiden ja taiteilijoiden kanssa ITE-uusiosoitimien soidessa. (Kuvat 4 ja 5)

KUVA 1. Näyttelyarkkitehti, maamme teatterilavastuksen grand old man Ralf Forström valmistelelee päälinjoja näyttelyn arkkitehtuurille ja esillepanolle. Kuva: Nina Juurimaa.

KUVA 2. Lauri Oinossa on hevosvoimaa järjestellä näyttelyä. Kuva: Nina Juurimaa.

KUVA 3. Hankkeen aikana olin päiviä Impuppyörteessä tikittämässä neuloilla kuvia kaartein seinille. Kuva: Nina Juurimaa.

KUVA 4. ITE keskellä -avajaisissa soivat uusiosoitimet ja kannelta soitti Hannu Saha.

Kuva: Nina Juurimaa.

KUVA 5. Avajaistunnelman iloa. ITE on jalkaantunut museon seinien sisälle maakunnista. Kehitysideana voisi olla suomalaisten elossa olevien ITE-tekijöiden tapaamiset aika ajoin. Kuva: Nina Juurimaa.

3.3 Haastattelututkimusmenetelmä hankkeeseen sovellettuna

Tehtävänanto MSL:ltä sisälsi valmiiksi tutkimustehtävän. Minulla oli käytettävissäni haastattelurunko kartoittaessani nykykansantaiteilijoita. Tutkimukseni raamittui maantieteellisesti Keski-Suomeen, ajallisesti ja budjetiltaan hankesuunnitelman mukaiseksi ja temaattisesti ITE-taiteen käsitteen kautta. Tutkimus on muodoltaan poikittaistutkimusta, jossa aineisto kerätään yhdessä ajankohdassa usealta vastaajalta (Vastamäki 2007, 126). Toisin sanoin voisin kutsua tätä etnografiseksi tutkimukseksi, koska tutkin kansaa ja sen tuottamaa kulttuuria ja tutkimuksessa yhdistyy havainnointi

haastatteluun, jossa minulla oli pyrkimys kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen sen sisäisistä lähtökohdista käsin, sillä koin haastattelevani kaltaisiani. Havainnointi oli kerrostuvaa, kumulatiivista siten, että työssä aiemmin tehdyt havainnot tukivat uusia havaintoja ITE-taidesuuntauksesta (Grönfors 2007, 151). Kerätyn aineiston avulla olen pyrkinyt kuvailemaan, vertailemaan ja selittämään ilmiötä.

Tapaustutkimus sisältää yksityiskohtaista, intensiivistä tietoa. Case-metodille tyypillistä on, että tutkitaan yksittäistapausta yhteydessä ympäristöönsä eli luonnollisessa tilanteessa ja aineistoa kerätään useita eri menetelmiä yhdistäen, esimerkiksi haastatteluin, havainnoiden ja perehtyen lähdeaineistoihin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 125-126.) Joistakin haastateltavistani löytyi myös aikaisempia lehtiartikkeleita. Kokonaisuudessaan haastattelut tuottivat joukon elämäkerrallisia tarinoita.

Puolistrukturoiduissa haastatteluissa kävin perusyhteystietojen lisäksi läpi elämäntaata, taiteen teon motiiveja, tarinoita taiteesta kaikkien haastateltujen kanssa ja heidän ainutkertaisten tarinoidensa pääkohdat taltioin kirjallisesti kuuntelun ohessa (Eskola & Vastamäki 2007, 27). Haastattelut dokumentoin sanoin ja teokset valokuvoin ja koetin lisäksi valokuvata havainnollistavia valokuvia kokonaistunnelmasta, mistä kaikesta muotoutui tutkimuspäiväkirja (Grönfors 2007, 151). Kamera on erinomainen muistiinpanoväline, jota käytin tuottamaan kuvallista tutkimuspäiväkirja-aineistoa. Kuvia myöhemmin katsoessa saatoin havaita uusia yksityiskohtia, joita en teosta kuvatessani ollut huomannut. Kerätyn aineiston välitin edelleen työn tilaajalle sähköisessä muodossa. Kartoitustyön tulokset kertovat Keski-Suomen nykykansantaiteilijuiden tilanteesta.

Haastattelujen pohjana käytin kysymyslomaketta, jonka oli käytetty Pohjois-Karjalan ITE Vaaroilla -hankkeessa. (Liite 7.) Kysymysten teemat olivat taiteen tekemisen ympärillä. Haastattelurunko oli kattava haluttuun tulokseen nähden, sillä dokumentoinnissa myös valokuvalla ja videoinnilla on merkittävä osuus, kun toimitaan visuaalisen aihepiiriin ympärillä. Sovittuani haastateltavan kanssa tapaamisesta puhelimesta, toteutui tapaaminen yleensä viikon sisällä yhteydenotosta. Haastatteluun mennessä minulla oli viemisinä jokin nykykansantaiteen julkaisu. Haastateltavalle jätin myös etsintämonisteen, jossa oli hankkeen yhteystiedot ja kirjallisesti tapaamisen idea. Etsintämoniste oli myös dokumentti, joka auttoi haastateltavaa myöhemminkin palaa-

maan keskustelun aiheeseen ja ymmärtämään syvällisemmin, mihin hankkeeseen puolistrukturoitu yksilöity haastattelu liittyi. (Liite 1.) Haastattelukysymykset esitin suullisesti. Myöhemmin, jos litterointivaiheessa ilmeni epäselvyyttä, soitin haastattelulle uudelleen tarkentaen asioiden oikeellisuutta. Haastattelut kestivät n. 1-4 tuntia, riippuen tapauksesta.

Haastattelutilanteissa ihmiset hyvin mielellään kertoivat elämästään, siitä miten taiteen teko heillä alkoi. Haastattelutapahtumassa sain olla kuin kylässä ”toisissa maailmoissa”, ja joka talossa vieraanvaraisuus kahvipöytätarjoamisineen oli runsasta. Monessa tarinassa oli myös jotain hyvin luottamuksellista, jota ei sovitusti kirjattu mihinkään ylös. Jotkut haastateltavat haastoivat minut mm. laulamaan kotikaraokea, tapaamiset olivat jossain määrin osallistavan henkisiä.

Haastattelussa kertyi aineistoa seuraavasti: henkilökuva ja kuvat teoksista, nimi yhteystietoineen, ammatti ja koulutustiedot. Keskustelimme työtavoista, materiaaalivalinnoista ja aiheista. Tulevia tapahtumia ja julkaisuja peilaten tiedustelin, saako työn näyttelyyn tai suostuuko henkilö videokuvaukseen. Myös etukäteen tarkastin, suostuisiko henkilö lehti-, radio- tai tv-haastatteluun. Elämänkaarta kartoittaessa tuli esille, kuinka taiteilija on ohjaantunut tekemiseensä ja kuinka kauan hän on tehnyt taidetta. Selvitin myös, mistä on mahdolliset opit saatu ja mistä aiheet tulevat töihin. Ympäristön antamasta palautteesta ja sen vaikutuksesta myös keskustelimme. Joillakin ilmeni myös selkeästi tärkeimmät työt, taiteilijoiden avatessa teostensa taustaa. Tapaamiset olivat keskusteluhenkisiä, mutta pyrin pitämään huomion painopisteen haastateltavassa. Työn tekeminen muuttui ”mukavuusalueen” sisäpuolella oloksi prosessin edetessä ja ammattitaidon karttuessa haastattelijana.

Kuvaustilanteissa toisella kierroksella Erkki Pirtolan kanssa koetin pitää mahdollisille ”ulkoisille häiriötekijöille” seuraa, jotta kuvaustilanne olisi meluton (Hirsjärvi & Hurme 2004, 127).

3.4 Tutkimustyön tausta ja tulokset paikkakunnittain

ITE-tapaamiset tapahtuivat aikajaksolla 10.3.-25.8.2011, yhteensä 56 vierailua taiteilijoiden luona, joista miehiä oli 40 ja naisia 16. Soitinrakentajia en kartoitusalueelta löytänyt. Keski-Suomen kartoitus tukee käsitystä, että valtaosa suomalaisista ITE-tekijöistä on miehiä.

Itse persoonina taiteilijat värikkäine elämäntarinoineen ovat jopa kiinnostavampia kuin heidän teoksensa. Tekijänsä kertomina teoksetkin heräävät henkiin, kuin taitavimpien tarinankerronnan perinteentaitajien lumotuista tarinoista.

Olen käynyt läpi nykykansantaiteen aiheita, materiaaleja ja tekniikoita vuoropuhelusi Minna Haverin väitöskirjan kanssa. Käytän tarkastelun apuna hyödyksi Haverin tekemää nykykansantaiteen tekniikat -taulukkoa (Haveri 2010, 95).

Tutkimustyö oli luova prosessi. ITE-hanke oli yleisellä tasolla valmiiksi hyvin suunniteltu. Työsuhteen alkaessa sain mm. ITE-taiteen vuosikirjoja ja muita julkaisuja, mikä mahdollisti perehtymisen aiheeseen kirjallisuuden kautta. Voima-lehdestä luin palstatilansa lähes vakiinnuttaneen Erkki Pirtolan kirjoituksia ITE-taiteilijoista. Kirjallisuutta tutkiessani huomasin jo ennen koko ITE-käsitteen syntyä vierailleen useassa ITE-maailmaan liittyvässä paikassa.

Syvemmän ymmärryksen ITE-taiteen tekijän elämäntavasta olen saanut järjestäessäni edesmenneen pahkataiteilija Viljo Järvisen kolme näyttelyä vuodesta 1998 alkaen. Tässä syntyi ystävyyttä ja käsitystä taiteen tekijän maailmasta hyvin läheltä eletynä. Jo ennen ITE keskellä -hanketta olin avustavissa tehtävissä ITE leikkaa -näyttelyssä Saarijärvellä 11.2.-30.5.2011 järjestäessäni Viljo Järvisen teoksia näyttelyyn. Olin mukana myös Marjo-Riitta Simpasen toimittaman ITE keskellä -kirjan kirjoitustyössä ja kuvatoimituksessa Viljo Järvisen osalta. Kirja julkistettiin 24.5.2010 Saarijärvellä. Tämä kaikki toi ammatillista otetta tehtävän suorittamiseen.

Kartoituksessa ei tullut esiin uusia uusiosoittimia, joita myös etsittiin visuaalisen taiteen lisäksi. ITE keskellä -kirjassa on esillä ”ITE-soittimet”. Jukka Mäkelä on tuonut työllään ilmiötä näkyviin vetämällä mm. soitintyöpajoja.

Kartoitukset paikkakunnittain

Jämsänkoskelta on kartoitukseen otettu mukaan jo edesmenneen kansantaiteilija Viljo Järvisen (1923-2010) teokset, koska tunsin hänet ja hänen tuotantonsa henkilökohtaisesti jo aiempien työtehtävieni kautta (ks. edellinen luku).

Jämsässä haastattelin 26 henkilöä: Martti Nurminen, Matti Rönkkä, Tauno ja Irma Salonen, Walter ja Leena Scheerer, Maria Salo, Ellen Kuitunen, Kerttu Savijärvi, Raimo Karppinen (Kuva 6), Niilo Nieminen, Lahja Arosanervo, Tuula Salonen, Raimo Toivonen, Kirsti Hietanen, Arska Mäkinen, Karin ja Rauno Pihlainen, Heikki Björk, Jouni Salminen, Tuure Virtanen, Kaarina Markki, Pertti Koskinen (Kuva 8), Pauli Veijanen (Kuva 7), Eila Ukkonen ja Timo Hakkarainen.

KUVA 6. Jämsäläistyneen Karppisen Raimon Lapin maisemia. Hyvä työ vastaa tekijänsä mielikuvaa ja hänen työlleen asettamia tavoitteita. Kuva: Nina Juurimaa.

KUVA 7. Pauli Veijanen on maalannut kaksi kotipaikkaa tauluja seinät täyteen. Kuva: Nina Juurimaa.

KUVA 8. Kukko kiekuu Koskisen Pertin pihamaalla Jämsän Längelmäellä. Kuva: Nina Juurimaa.

Käsityöt ja taide, jota maakuntakierroksella paljon näin, ovat vahva itsensä toteuttamisen muoto. Emootioita purkaantuu esimerkiksi puisiin naisiin tai kivistä löytyy vastusta kerrakseen tai neulalla huovuttaminen vie ajatukset toisiin maailmoihin. Onnistumisen iloa, tätä voimakasta tunne-elämystä, sain kokea tekijöiden esitellessä töitään. Rohkeita, itsensä löytäneitä persoonia.

Keuruulla haastattelin 16 henkilöä: isä ja poika Santeri ja Erkki Viljakainen, Helge Hakala, Mauno Väliaho, Matti Järviö, Raimo Pummila, Liisi Valjus, Matti Peltonen, Pirta Ala, Antti Luhtala, Matti Träff, Kaisa Vöntönen, Ahti Setälä, Osmo Hallinen (Kuva 9) , Markku Lehto ja Helena Käppi.

KUVA 9. Hallisen Osmon naapurin tilaustyö muistuttaa erehdyttävästi kirjailija Sofi Oksasta ”vanhana”. Kuva: Nina Juurimaa.

Korpilahdella tapasin 4 henkilöä: Jalo Pitkänen, Markku Hankimäki (Kuva 10), Keijo Hurmerinta ja Kyllikki Vesteri. Korpilahdelta edesmenneitä tekijöitä oli mm. Timo Peltonen ja Voitto Salmela.

KUVA 10. Markku Hankimäen pihapiirin villiä menoa Korpilahdella. Kuva: Nina Juurimaa.

Petäjävedellä haastattelin 7 henkilöä: Risto Strömberg, Pekka Strömberg, Paula Tamminen (edesmenneen pojan Petri Tammisen työt), Jukka Ohra-aho (Kuva 11), Pekka Saarinen, Seppo Peiju (Kuva 12) ja Aatos Halla-aho. Edesmenneistä taiteilijoista mukana oli Ilmari "Imppu" Salminen.

KUVA 11. Jukka Ohra-ahon kukko nappaa nenästä Nina Juurimaata. Kuva: Erkki Pirtola.

KUVA 12. Seppo Peijun karhut eivät ole vaaraksi kenellekään. Kuva: Nina Juurimaa.

Multialla haastattelin 2 henkilöä: Markku Mannisenmäki (Kuva 13) ja Esa Rössin isä Vilho Rösssi.

KUVA 13. Markku Mannisenmäki on veistellyt moottorisahalla mm. nämä krokotiilit. Kuva: Nina Juurimaa.

YLE:n radio-ohjelman myötä saadun vinkkauksen kautta tapasin myös Martti Koskiparran Jyväskylästä.

3.5 ITE-näyttely Keuruun museossa

Keuruun museolla oli keväällä 2012 näyttely, jonka kokosimme 28.2.-3.3.2012. Lehdistötilaisuus näyttelystä oli 3.3.2012. (Liite 9.) ITE-hankkeen loppuhuipentumassa ITE keskellä -näyttelyssä Keuruun museolla avajaiset antoivat taiteilijoille mahdollisuuden tavata muita taiteilijoita, vaikkeivät kaikki itseään niin taiteilijoina pidäkään. Keuruun museossa oli teoksia 12 tekijältä ja Erkki Pirtolan kooste 18 alueen tekijästä.

Näyttely koostui kartoituksen löydöksistä ja keskiössä oli Ilmari” Imppu” Salmisen elämäntyö. Myös kahdelta muulta edesmenneeltä mestarilta on näyttelyssä töitä. Jämsänkoskelaisen Viljo Järvisen (k. 2010) pahkatyöt, jotka Järvinen lahjoitti Jämsän kaupungille sekä Korpilahden moottorisahataiturin Timo Peltosen (k. 2007) pääosin ITE-museon kokoelmissa oleva jälkeenjäänyt tuotanto kuljetettiin näyttelyyn.

Näyttelyn teosten lähtökohtana toistuvat julkisuuden henkilöt, mm. presidentti Urho Kekkonen löytyy monen tuotannosta. Ilmari ”Imppu” Salmisen symmetristen piirrosten keskiöön pääsi Tarja Halonen, Riitta Uosukainen, ”rellat” (hyvännäköiset tytöt), hanuristit, hevoset, paikallishistorian tapahtumat - mikä milloinkin oli akuuttia stadilais- set juuret omaavan mökin miehen mielessä Petäjäveden Suomenniemen mökissä. Tikitykset eli tussilla pisteytykset sekä ornamenttimaiset kuviot (Kuva 15) ja UFO-kännykkäasema olivat keskiössä Keuruun museon Impun muistonäyttelyssä.

KUVA 15. Näyttelyjulisteeissa Ilmari ”Impu” Salmisen kuvaornameentikkaa. Kuva: MSL.

Keuruun museossa oli myynnissä ITE-tuotteita eli Maahengen kustantama kirja ITE keskellä ja Pertti Koskisen omakustanne Mylly-Eemelin poika. Erkki Pirtolan ITE-DVD:n sai valikoitu kohderyhmä, pääosin kuvauskohteina olleet taiteilijat avajaisissa. Suuressa avajaisyleisössä ilmeni DVD-tallenteelle ostohalukkuutta.

3.6 Keski-Suomen löydöt verrattuna muun Suomen ITE-taiteilijoihin

Tutkimustani vertaan pääasiassa Minna Haverin vuonna 2010 julkaistun väitöskirjan Nykykansantaide tuloksiin, koska Haveri on tehnyt kattavasti ja riittävän kauan tutkimusta ja väitöskirja on tästä taidemuodosta selkeä vertailupinta. Vertauksessa on mukana myös joitakin muita ITE-julkaisuja.

Joidenkin haastateltavien kanssa totesimme työt perinteisiksi käsitöiksi, kuten esimerkiksi korien punonnan. Varsinaista taiteellista tasoa eivät saavuttaneet valmiisiin kipsivalumuotteihin tehdyt kipsitaulut tai painettuihin kuvapohjiin tehdyt kanavatyöt. Myöskään taidokkaat kivikorujen tekijät eivät saavuttaneet tavoiteltua ”ITE-henkeä”, tosin tekemisen sivussa eräs oli tehnyt nuoruuden päivinä taidokkaita kipsivalutauluja itse kuva-aihion veistäen. Myöskin yhden haastateltavan tekeminen oli muuttunut kuvien teosta musiikin teoksi lyhytelokuvien teon lisäksi. Sain vinkin eräästä kehitysvammaisesta taiteen tekijästä, mutta häntä en päässyt tapaamaan hänen heikentyneen terveydentilansa vuoksi. Tekijä oli myöskin jakanut runsaan tuotantonsa (nuket) eteenpäin.

Vertaan Haverin ja omaa tutkimustani sellaisiin tuloksiin, joista minulla on omakohmainen kokemus teosympäristössä. Joissakin kohdin vertailu menee koko maan käsitäväksi kokonaiskuvaksi ITE-teemasta, koska peilaan ilmiötä Haverin kaikkiin taiteilijaesittelyssä mukana olleisiin henkilöihin. Näin tulee kattavasti käytyä teostekniikat ja muut ilmiöt läpi.

Yhteenvedona voisi sanoa, että kartoitukseni tulos näyttää Keski-Suomen erittäin monipuolisena ITE-alueena, kun vertaan Haverin koko maan kattavaan tutkimukseen nykykansantaiteesta. Yhteensä kävin 56 vierailua taiteilijoiden kotona tai vapaa-ajan asunnoilla. Tapaamistani henkilöistä miehiä oli 40 ja naisia 16. Alueen kartoitustulokset vastaavat mm. Haverin väitöstyön näkemystä että tekijät ovat iäkkäämpiä, työelämän taakseen jättäneitä henkilöitä sekä pääosin miehiä. Osalta haastatelluista löytyy asuinpaikkasidonnaista taidetta.

Paikkakunta	Naiset	Miehet	Yhteensä
Keuruu	4	12	16
Jämsä	11	15	26
Multia	0	2	2
Kuhmoinen	0	0	0
Petäjävesi	0	7	7
Korpilahti	1	3	4
Jyväskylä	0	1	1
Yhteensä	16	40	56

KUVIO 1. Haastateltujen sukupuolijakauma paikkakunnittain.

Kartoittamieni taiteilijoiden vapaa-aika kuluu pitkälti taiteen teossa, mutta toiminnallaan he eivät tavoittele asemaa taidemaailmassa. Jokunen tiedosti ennen haastattelua ITE-taiteen maailman ja ilmaisi halunsa löytää siinä paikkansa.

Haverilla on taiteilijaesittelyjen 25 henkilöstä naisia vain kolme. Omassa työssäni tulee lehtileikeliitteessä esille Kirsti Hietasen työt (Liite 5.) sekä jämsänkoslaisen Eila Ukkosen esittely ITE keskellä -DVD-tallenteessa. DVD:ssä näytetään lyhyesti myös jämsäläisen Ellen Kuitusen sukkahousuperhettä 9-tien varressa. Loppujen haastateltujen naisten tiedot löytyvät MSL:ltä ITE keskellä -hankkeen arkistosta. Kokonaisuudessaan löydettyjen ITE-taiteen tekijöiden joukossa naistekijöiden vähyys korostuu.

Sekä Haverilla että minulla on taiteilijaesittelyissä mukana Timo Peltonen ja Ilmari "Imppu" Salminen, eli päällekkäisyyttä löytyy. Koenkin oman tutkimustyöni myöhemmin valmistuneena olevan tarkennus alueellisiin nykykansantaiteilijoihin ja Haverin teos on omaa luokkaansa jo siitä syystä, että tekemiselle on annettu aivan eri mittainen aineiston keräysaika ja kattavuus koko maan mittapuussa.

Näistä Timo Peltonen ja Ilmari "Imppu" Salminen ovat minun tutkiessani asiaa molemmat jo edesmenneet. Eli muutamat tutkimistani taiteilijoista ovat edesmenneitä mestareita kuten myös Viljo Järvinen. Näiden mainittujen kohdalla haastattelin omaisia ja dokumentoin ne teokset mitä minulle näytettiin. Tekijöiden korkea ikärakenne aktivoi myös kysymyksen, mikä on teosten kohtalo tekijän kuoleman jälkeen. Ilmari "Imppu" Salmisella asuinpaikka muuttui kokonaisuudessaan taideteokseksi eli hänen taiteensa on asuinpaikkasidonnaista (Haveri 2010, 198). Seppo Suomensyrjän Villälähteen elinympäristö on muuttunut vähitellen fantasiamaailmaksi (mt., 168-169).

Haverin haastateltavilla on seuraava ikärakenne: vanhin oli v. 1912 syntynyt Elis Sinistö ja nuorin v. 1957 syntynyt Juha Vanhanen, joka myös tekee taidetta kierrätyksestä - hänellä asiat jalostuvat Mercedes-sanoman ympärille (mercedes tarkoittaa armoa) (mt., 188-189).

Minun opinnäytetyössäni esiteltävistä taiteilijoista vanhin on v. 1923 syntynyt Viljo Järvinen ja nuorin v. 1958 syntynyt Osmo Halinen. Pääpiirteittäin ikähaitari on molemmissa tutkimuksissa sama. Nuorinta ja vanhinta tutkimuksessani yhdistää yksi

keskeinen materiaali eli puu. Pahka- ja puuveistoksia syntyi Viljo Järvisen tuotannossa runsaasti.

Materiaaleista betonia Haverin tutkimuksessa käyttää Arto Ali-Eskola ja teemoina löytyy tasavallan presidenteistä Mauno Koivisto sekä luonnollisen kokoiset eläinhahmot (Haveri 2010, 118-119). Kartoitusalueeni korpilahtelaisen Jalo Pitkäsen pihassa, patsaspuistomaisessa miljöössä, on monesti ITE-taiteessa kuvattu tasavallan presidentti Urho Kekkonen. Eläimiä ja ihmishahmoja löytyy luonnollisen kokoisina. Miehet ovat kovasti tykänneet kuvauttaa itseään varmastikin maailman painavimman rehevämuotoisen karjakon kanssa betonilehmän läheisyydessä. Toinen ITE-kentällä yleinen aihe on pontikankeitto, mitä on eläväisellä kerronnalla vielä höyrytetty niin Pitkällä kuin Petäjävedellä kartoittamani Pekka Saarisen luona.

Haverin tutkimuksessa nousee Arja Alhorannan töiden esittelyssä ”metsäkansalle” tyypillinen aihe hirvi (mt., 96-97). Tätä aihetta on kartoittamieni teosten joukossa mm. Viljo Järvisellä puureliefeinä, pienoisveistoksina. Isot luonnollisen kokoiset hirvet ovat löydettävissä Markku Hankimäen pihassa Korpilahdella niin täydellisenä, että eläimet ottavat aivan totena teokset, kuten Hankimäki kertoi pihassa käyneen ratsastusporukan hevosten reagoinnista. Ja monia hirviä tavataan tehdä samaan pihapiiriin, tietenkin, kun tekemisen vauhtiin on päästy.

Toteemi-aiheita en nähnyt kartoitusalueellani muuta kuin Osmo Halisen soveltamana kesäasunnolleen tolpaaksi. Toteemin kuvaa on käytetty jo ensimmäisten kartoitusten yhteydessä ohjaamaan ihmisten ajattelun suuntaa haluttuun (mt., 64). Ilomantsilaisella Teuvo Tuukilla on harvinaisen iso toteemi etupihallaan (Tuuva 2010a, 85). Haveri mainitsee löytäneensä monen nykykansantaiteilijan tuotannosta veistospaaluja (Haveri 2010, 113). Onnela-kirjassa on kuvattu yksi kartoitusalueeni edesmennyt taiteilija, v. 1910 syntynyt ja Kuorevedellä asunut Mikko Jatkola. Hänellä on ollut ufomainen toteemin mallinen teos rannassaan. (Granö 1989, 48.)

Karhu on aiheena keskiössä mm. Osmo Halisen moottorisahaveistoksissa. Hankkeen aikana pidettiin karhunveistotyöpajoja. Meneillään oleva Puusta Pitkään -hanke, joka perustuu ITE-taiteen kartoituksen tuloksille, käsittelee paljon karhuaihetta (Yliselä 2012). Myös Seppo Peiju tekee karhuja, ja ovat niitä veistelleet korpilahtelai-

set Timo Peltonen ja Markku Hankimäkikin. Jopa samasta puusta on tekijöille riittänyt veistettävää, vaikka teokset ovat isoja. Tätä aihetta on nostettu esille Haverin väitöskirjassa sieviläisen Jorma Heiskasen taiteilijaesittelyissä (Haveri 2010, 77). Jorma Heiskasta ja Seppo Peijua kesäpetäjävetisenä yhdistää vielä joutsenten veisto eli suhde luonnon eläimiin. Metsurin työ on Markku Hankimäellä ollut alkuun elinkeino ja siitä on kyse myös Heiskasella. Eräs kartoitusalueeni rajamailla asuva haastateltu harmitteli, että ei koskaan olisi pitänyt ruveta tekemään moottorisahaveistoa elinkeinona, koska sen myötä tekemisestä katosi ilo.

Haverin tutkimus esittelee Edvin Hevonkosken teoksia. Teokset ovat esillä Vaasassa Edvininpolun taidepuistossa ja Korsukylässä kokonaisteoksena. Vaasan matkailusivuilta löytyy Edvininpolusta tietoa. Edvin teki presidentti Tarja Halosesta muotokuvan. Edvin käytti Tarjan tukkaan vanhoja lakaisukoneen harjan osia. (mt., 176-177.) Samoista aineksista kartoittamani Hurmerinnan Keijo taikoo auringonkukkia.

Jämsän matkailutoimen toivoisi nostavan Viljo Järvisen elämäntuotannon esiin markkinoinnissa, sillä teoksia on paljon Jämsänkosken keskustassa virastotalon aulassa ja muissa Jämsän kaupungin julkisissa tiloissa. Koskenpäältä lähtöisin olevan romutaiteilija Eino Rautaruohon teokset ovat Jämsän ensimmäisiä julkisuuteen nousseita kansantaiteen teoksia (Simpanen 2010, 38-39). Omaperäisen veistostaiteen tekijän kuuluisin veistos, karhu-patsas, ottaa Jämsään linja-autolla tulevia vastaan asemarakennus taustanaan.

Matti Lepistön n. 250 betonisen patsaan puisto löytyy Raahesta, missä teokset muodostavat kokonaistaideteoksen, yksityisen veistospuiston (Haveri 2010, 153). Vastaavasti kartoitusalueellani Petäjävedellä on kyläseppä Pekka Strömbergin Sepän puisto.

Kauhajokelaisen Alpo Koivumäen savannilta löytyy krokotiilejä ja romuraudan ja kumin ja muun ennakkoluulottoman materiaalin yhdistelmänä Afrikan eläimiä enemmänkin. Koivumäki innostui monien nykykansantaiteilijoiden tavoin taiteen tekemisestä myöhemmällä iällä. (mt., 132-133.) Toinen krokotiilin veistelijä löytyi Multialta. Linnut ovat myös multiaisen Markku Mannisenmäen veiston keskiössä, tekijä kehittää aivan omat värikylläiset lintulajinsa. ITE vaaroilla -näyttelyssä Parpeinvaaralla oli

puuhun tehtyjä veistoksia, ihmishahmoja, joista löytyy mm. Sofi Oksasta vanhana muistuttava veistos Osmo Halisen veistämänä. Lintujen paljous oli seinillä Parppeinvaaran sisänäyttelytilassa.

”Arjen luovuus ja kekseliäisyys kuuluvat maaseudulla elämäntapaan”, kirjoittaa Haveri Pentti Sipolaa esitellessään (Haveri 2010, 115). Vaikkei Pirtola saanutkaan kuvattua Sipolan tyrävyökehitemää, kokeilimme videokuvauksmatkalla Keski-Suomessa sen sijaan Taimi Halla-ahon ”niskakiikun” parantavaa voimaa.

Haverin tutkiman jurvalaisen Olavi Laihon teoksissa näen yhtymäpintaa edesmenneen Viljo Järvisen alkutuotannon teoksiin puun käsittelyn eli maalauksen sekä ihmishahmojen, varsinkin naisten paljouden ja kauneuden suhteen (mt., 216-217). Laihon tarinassa on samaa kuin Keijo Hurmerinnan tarinassa Korpilahdelta: enää ei veistoksia tarvitse peitellä, vaan uskaltaa olla esillä teostensa kautta. Ehkä tässä kohtaa asiaa on edistänyt ITE-tapahtumissa esilläolo ja niiden myötä tullut yleinen hyväksytyyden tunne. Laiholla on myös huivipäinen emäntä lypsämässä betonilehmää, kuten aiemmin sivulla 36 mainitussa Jalo Pitkäsen teoksessa.

ITE-taiteessa usein taiteilijat käyttävät kierrätysmateriaalia. Kartoittamani Keijo Hurmerinta on tästä hyvä esimerkki ja Seppo Peiju hankkii kirpputoreilta mm. pehmoleluja, joista saa hyvät silmät veistämilleen karhuillensa. Haverin tutkimuksessa Martti Hömpille kelpaavat vanhat linnunpöntöt ja laudanpalat teosmateriaaliksi (mt., 165).

Kivi materiaalina nousee Haverin väitöskirjassa esiin Kirsti Mäen esittelyssä (mt., 245). Oman alueeni kiven työstäjäistä ei löytynyt ”ITE-henkeä”, ennemminkin taidokkaita korukiven hiojia. Joitain vuosia sitten kävin tapaamassa Helsingissä Kati Sinenmaata hänen silloisessa kodissaan Pasilan puistikossa, jonne hän on rakentanut kotinsa käsin kivistä ja puusta (Pirtola 2006, 36).

Elis Sinistön rakentama kattoterassillinen aaltoileva päärakennus Erakkomaja, korkea tähystystornillinen Vuorimaja, Hetekakuja, useat saunat ja majoitusmajat kaipaisivat kipeästi konservointia tänä päivänä (Haveri 2010, 207). Kartoitusalueellani tapasin ikuisesti majoja rakentelevan Romu-Ramina tunnetun Raimo Etelän, jolla on oma levähdyspaikka tien varressa. Siellä hän pitää vuosittain Vappukarnevaaleja.

Ihmisen on tärkeä olla mieleltään vapaa velan vankeudesta, silloin se mahdollistaa ja ajaa luoviin ratkaisuihin, rakennetaan tai tehdään siitä mitä on. Vaike Lubin seivästalo Vesiojan tilalla Järvamaassa Virossa on hyvä esimerkki vapaatyylisestä arkkitehtuurista (Saarep 2002, 24).

Tulipalossa tuhoutunut Peilien talo oli ajan käytön suhteen nykyisten talopakettien vastakohta - Clarence Schmidt käytti talon rakentamiseen vuodet 1948-1967 - ja seuraavana vuonna talo tuhoutui tulipalossa (Uotinen 2002, 98). Kartoitusalueellani asuneen Voitto Salmelan koti Korpilahdella tuhoutui tulipalossa, jossa samalla taiteilija itse menehtyi (Kalin 2010, 40-41).

Paimiolainen Väinö Oja värittää puuveistoksiaan (Haveri 2010, 146-147) kuten edesmennyt tutkimusalueeni Timo Peltonen, joka maalasi työnsä: pantterit saivat pilkut päällensä ja pöllöt isot renkaat silmien ympärille. Naishahmon suloista muotoa löytyy paitsi Peltosen teoksista, myös Osmo Halisen samalla tekniikalla eli moottorisahalla veistäen tehdystä ”Sofi Oksasesta” vanhana. Oja ja Halinen tahollaan ovat itse kehittäneet karhuilleen oman puunsuojaseoksen.

Erotiikka on monelle miehelle mieluisa aihealue. Ilmari ”Imppu” Salmisella rellat eli kauniit naiset olivat mukana suuressa osassa tuotantoa, yleensä aina kuvan keskiöön sijoitettuna (Pirtola 2010, 44.) Lähes eevanasuiset naiset Imppu tikitti tussilla tau-teja vastaan. Viljo Järvisen joissain töissä saattoi olla perheen kaipuuta myös, mutta kyllä ikipoikamiehellä riitti silmää hyvin suoranaiseksi naiskauneudelle. Jo 1950-luvulla oli hyviä kuvia lehdissä, mistä saattoi katsoa mallia pienoisteosten veiste-lyyn. Järvisen naispionisteossarja oli esillä ITE leikkaa -näyttelyssä Saarijärven museossa. Jämsäläisellä Pertti Koskisella on myös naisfigureja teoksissa veistoksi-na ja kuvina.

Tuohi on tullut vahvasti esiin MSL:n markkinointimateriaalissa julisteessa, jossa asiakalalaisen tuohitaitaja Erkki Pekkarisen esiintyy tuohipukuisena salkkumiehenä. Erkin töissä on usein ITE-taiteelle tyypilliseen tapaan kohteet esitettynä maailman pienimpänä tai suurimpana. (Haveri 2010, 106.) Näin on myös samaa materiaalia Jämsäs-sä työstävällä taiteilijalla, joka ei halua tulla nimellään esille nykykantsanteen kartoi-tuksessa, johtuen hänen poliittisista näkemyksistään. Hän haluaa kuitenkin omalta

osaltaan edistää tuohikulttuuria, jonka jatkumo on uhattuna uusien tekijöiden puuttuessa sekä tuohen heikon saatavuuden takia. Tällä anonyymilla taiteilijalla erotiikka kukkii aivan elefantin mittapuissa. (Kuva 14)

KUVA 14. Tuohinen elefantin kordari. Eroottinen taide/folklore on keino keskustella eroottisista toiveista ja tarpeista. Kuva: Nina Juurimaa.

Tuohi-Pekkarisen yhteydessä puhutaan myös performanssitaiteesta. Sekä Elis Sinistö että Ilmari "Imppu" Salminen käyttivät performanssia ottaessaan vastaan vieraita, Imppu ottaen vieraat vastaan koppelakissa ja antaen haitarin soida, jollei sitten ns. soittanut maailman johtaville poliitikoille leikkipuhelimillaan (Pirtola 2010, 42; Haveri 2010 166.) Performanssihenkistä räiskettä oli myös Petäjävedellä, kun vierailimme tekemässä DVD-kuvauksia Pekka Saarisella dokumentaristi Erkki Pirtolan kanssa kesällä 2011.

Miesten tekemässä taiteessa käsitellään sotaa. Ensio Tuppurainen ottaa kantaa varuskuntapalvelukseen (mt., 184-185). Arto Ali-Eskola on löytänyt peltansa savesta esille betonisotilaan (mt., 118-119). Ilmari "Imppu" Salmisella oli museossaan "Ydin aseeton vyöhyke" ja takahuoneesta löytyi "Finland Militärn Museum" sodanaikaisine asepuku- ja merkkikokoelmineen (Pirtola 2010, 44; Haveri 2010, 103). Teuvo Tuukilla on Ilomantsissa postilaatikkona Lotta vastaanottamassa postia maailmalta (Tuuva 2010a, 81).

Mauri Rönнин pienoisveistokset kuvaavat maaseudun elämää, tanssijoita, soittajia sekä raamatunaiheita. Tekeminen tapahtuu kotosalla keittiön pöydän ääressä. (Ha-

veri 2010, 110-111). Maaseudun elämää on isommissa veistoksissa nähtävissä edesmenneen Vihtori Storckin ateljeessa Kinnulassa. Tauno Vuorenniemi teki lasikuituveistoksia, jotka kuvaavat menneen ajan maalaiselämää. Veistoksista on kuljetettuna Ruotsista Suomeen Suodenniemielle Ajan henki -niminen patsaspuisto Leader-rahoituksen turvin. (mt., 122-123.) Maaseudun elämää kuvasi puureliefeissä humoristisesti myös jämsäläinen Jouni Salminen. Hengellisyyttä sivuavia töitä löytyy Viljo Järviseltä: mm. ”Jalkalamppujen kirkkoherra” sekä ”Ylösnousemus”.

Lasikuitu on ITE-taiteen materiaalina melko harvinainen. Toinen vähän käytetty taidemuoto on sarjakuva. Yksi harvoista tekijöistä, Pertti Koskinen, piirsi lyijykynällä A3-originaalit ja julkaisi sarjakuvansa omakustanteena. Ilmari ”Impu” Salmisen kollaasitekniikka on myös omaa lajiaan. Ellen Kuitunen on käyttänyt ”sukkahousutekniikkaa” tehdessään lähes luonnollisen kokoisia ihmishahmoja. Jukka Ohra-aho on kierrättänyt Rautaruohon (ks. sivulla 30) tavoin kaikki romut, kuten maataloudesta poistuneet työvälineet ja kotipihalle muodostuu teoksista taidepolku.

Haveri tuo omaperäisistä tekniikoista esiin kasaamatyöt ja ”löydetty” materiaalit (mt., 95). Ns. rautakauppamateriaalia ITE-taiteessa on käsittääkseni käytetty lähinnä vain teknisiä rakenteita lujittamaan. Naisten käsityöissä voi taidokkaimmillaan olla yhdistettynä kuvataide ja käsityötraditio, kuten oli nähtävissä ITE vaaroilla -näyttelyssä sekä ITE vaaroilla -vuosikirjan sivuilla 92-97 (Tuuva 2010a). Lumi on myös yksi ITE-taiteessa käytetty materiaali (Tuuva 2010b, 98).

Sauvolaisen Jorma Pihlin teokset ovat pienuudessaan ja taidokkuudessaan (Haveri 2010, 158) samaa kuin jämsäläisen Niilo Niemisen puusta veistelemät runsasmääräiset veistokset. Pihlin Jorman ja Järvisen Viljon tarinoissa on yhteinen tekijä, heidän teoksensa eivät ole myytävänä, ne saattoi kyllä sen sijaan saada ilmaiseksi taiteilijan lahjoittamina (mt., 159). Samaa ilmaislinjaa kannatti Veijo Rönkkönen siten, ettei hän suostunut koskaan keräämään pääsymaksua. Leikillisesti Rönkkönen totesi, että ”maksuna on nimikirjoitus vieraskirjaan. Sen jos kuka jättää laittamatta, niin minä kaaton, että velaks kävi”. (mt., 227.)

Haverin tutkielmassa kerrotaan Niilo Rytkösestä Suonenjoelta, joka on mm. rakentanut pelloille väkijoukkoja puukapineista ja vanhoista vaatekappaleista. Niilo Rytkönen

käsittelee sitä, miten ympäristön suhtautumisella on iso merkitys. Ennen julkisuuteen tuloa muiden suhtautuminen aivan pelotti. (Haveri 2010, 126-127.) Haastattelemistani taiteilijoista mm. Keijo Hurmerinta kertoi vastaavasta prosessista.

Kokonaisuutena Keski-Suomen Vesuri-Leader -alueen kunnissa ITE-taide näyttäytyy pitkälle samanmuotoisena teemoiltaan ja tekotavoiltaan verrattuna Minna Haverin väitöskirjassa esitettyyn koko maan kuvaukseen. Yksi Keski-Suomelle erityinen laji löytyi: Pertti Koskisen sarjakuvahenkiset lyijykynäpiirroksiset.

4 TAITEILIJAESITTELYT

Seuraavassa esittelen kartoitusalueeni taiteilijoista ne 12, joiden töitä valittiin Keuruun museon näyttelyyn. Käytän narratiivisen eli tarinallisen raportoinnin keinoja (Heikkinen 2007, 142). Tämä linjaus noudattelee tyypillistä ITE-taiteilijoiden esittelyä taidekentässä (Haveri 2010, 70). Taiteilijaesittelyissä käytän paikoin informanttien puhetta sellaisenaan haastattelusta litteroituna, koska monesti taiteilijan oma sanallinen ilmaisutyyli kuvaa voimallisesti käyttäjänsä (Hirsjärvi & Hurme 2004, 136).

Alueen muita taiteilijoita nostan esille mm. opinnäytetyön liitteinä olevissa lehtileikkeissä. Ne kartoittamieni henkilöiden tarinat, jotka eivät tule työssäni esille, löytyvät taltioituina MSL:n arkistosta.

4.1 Matti Rönkkä

Ennen ei ole Matti Rönkkä (s. 1941) taidenäyttelyihin osallistunut. Monissa paikoissa Mäntässä töitä kuitenkin on ollut esillä ihmisiä ilahduttamassa ja ennen ITE keskellä -näyttelyä ovat Matti Rönkän tekemät hevoset patsastelleet Mäntän raveissa. Matti Rönkän Jämsän Elimäellä oleva koti on pahkatöiden hallitsema. Sieltä löytyy hallitsijan tuoli -tituleerauksen ansaitseva pahkatuoli ja monta muuta pahkaista käyttöesinettä. Pihalla hirnuvat puiset, lähes luonnollisen kokoiset suomenhevoset. ITE

keskellä -näyttelyssä oli aidoilla harjaksilla ja valjailla halkorekeä vetävä hevonen Kamanan museon edessä vastaanottamassa vieraita. Rönkkä kokee taiteen teon olevan vaihtoehto moponkorjuulle, vaikkei taiteilijana itseään pidäkään.

4.2 Ilmari ”Imppu” Salminen

Ilmari Salminen (1929–2008), alkujaan ”stadin kundi”, eli suurimman osan elämästään Metsänkulman pirtissä Petäjävedellä. Ennen kuvataiteiluja Imppu teki pitkän päivätyön sukulaistensa hevosmiehenä pientilalla. Imppu loi oman eriskummallisen stadityyllisen kokonaisteoksen punaiseen tupaansa, jota kutsutaan ”Imppulandiaksi”.

Kuvien ja esinekollaasien tekeminen alkoi 1980-luvulla, syynä oli ”kun päässä leikkas” (Pirtola 2010, 42). Metsänkulman pirtti oli taiteen tihentymä. Imppu ”tikitti” tussellaan menemään pirtin täydeltä kolmekymmentä vuotta, joten pirtissä oli jo vaikeuksia liikkua eri osastoilla. Imppu on kertonut että kuvantekoa oli kahdeksasta kahdeksaan: ”Mies ylös ku sotaväessä ja eikun kuvaks. Raakana vaan.” Tikitystöitä tekeentyi yli 7000. Värimaailma on kirkkaan eksoottista. Viittauksia taidemaailman kuviin ei löytynyt muuta kuin Rembrandtin Saskia, sekin vain koska siinä oli ”rella” silmänilona. (mt., 44.)

Salmisen tuotannon keskiössä oli huopakynillä symmetriset ”rokotustyyliillä” tehdyt kuviot paperille tai pahville, joiden keskiöön taiteilija liimasi kollaasitekniikalla kuvan (Haveri 2010, 103; Pirtola 2010, 44). Lehdistä leikatuissa ”lehtisalaatti”-kuvissa oli mukavan näköisiä tyttöjä eli ”relloja” tai poliitikkoja, mutta myös eläinaiheita ja Suomen ja maailman poliittisia tapahtumia löytyi teoksista. Pölykapselit, tai oikeastaan mikä tahansa, kävivät Impun kuvien alustaksi.

Viestikeskus ufoasemineen ja ihmekännykkäkollaasit olivat museon puolella. Kännyköistä löytyi ilma-, maa-, atomi- ja satelliittikännykkä. Röykkiöittäin koosteita, jotka viestittivät Imppulandian omaa mediavaltaa. (mt., 43).

Imppu oli samanaikaisesti museonsa tekijä, johtaja ja esittelijä. Imppulandian ovet olivat aina auki yleisölle. Imppu otti vieraansa vastaan useasti showhengessä poliisin

suikassa. Myös kaksirivinen haitari soi Impun käsissä omia sävellyksiä ja klassikoita. Kaikkien Imppulandiassa kävijöiden kotimaiden nimet olivat esillä listaksi kirjoitettuna. Eteisessä tulijan otti vastaan Tervetuloa-toivotus kirjoitettuna monilla maailman kielillä (Haveri 2010, 102).

Gallerian lisäksi Imppulandiassa oli ”Suomen Museo-keskus” ja ”Ydinaseeton vyöhyke”, suorastaan mystismerkkinen kollaasi koko pirtti (mt., 103). Perimmäisessä huoneessa oli vielä finanssimuseo, jossa oli oikeita ja tehtyjä rahankuvia liimattuina styroksille ja pahville. Samassa kotiseutumuseossa olivat muutkin Impun aarteet: sotilasvaatteet ja omatekoiset leikkipyssyt siistissä rivissä. (Pirtola 2010, 44.)

Pirtola totesi Impusta: hän oli ”metsiemme Andy Warhol”, sama pop-geeni jytäsi niin keskellä New Yorkia kuin Petäjäveden Metsänkulman punaisessa pirtissä. Kumpikin käytti populäärikuvastoa trendikkäästi. Andyn brändi syttyi mainosmaailmasta, Impun ”prändi” ITE-savotasta. Andyllä oli kultainen puhelin jumalyhteyteen, Imppu sai kontaktia itetehdyillä satelliittikännyköillä maailman johtajille. (mt., 44.)

ITE keskellä -näyttelyssä oli keskiössä Impun tuotanto. (Liite 4.) Kuvakollaasit muodostivat pyörremäisen spiraalin, Imppukierteen, joka kuvastaa hyvin Impun kaikkea syleilevää tuotteliaisuutta. Salminen on merkittävimpiä ITE-taiteilijoitamme. Perikunta lahjoitti Salmisen tuotannon ITE-museolle.

4.3 Timo Peltonen

Korpilahtelainen Timo Peltonen (1929-2007) löysi vasta aikuisiällä vanhempansa ja hän koki, ettei lapsuus ollut onnen aikaa. Varhain koulussa hän sai piirustuksen ja maalauksen taidoista kannustusta ja hyväksyntää. Lapsesta asti oli Peltosen tehtävä paljon töitä ihan itse, koska ei ollut rahaa teettää toisilla, mutta samalla se opetti tekijää. Työelämä meni Peltosella metsurina ja rautatieläisenä. (Haveri 2010, 139.)

Viehtymys kaikkeen kauniiseen oli Peltosella geeneissä. Peltosen maalausten teko alkoi poikakotivuosina sota-ajan lakkamaaleilla. Veistosten teon hän aloitti vasta jäätään vanhuuseläkkeelle 1980-luvun lopussa. Peltonen näki rautakaupassa mootto-

risahaesittelyssä karhun veistoa. Hänen vaimonsa tuumasi että ”kyllähän sinäki osaat”. Vahvan näkömuistin ansiosta Pelttonen meni kotiin ja alkoi veistää tyypillistä moottorisahaveistoaihetta eli karhua. Vielä vuorokauden Pelttonen kävi katselemassa vierestä oppia ja sitten veistelyä jatkuikin toistakymmentä vuotta. (Haveri 2010, 139.)

Pelttonen osasi arvostaa omia töitään: ”Kyllä nää yhtä hyviä on kun senkin tekemät, ehkä parempiakin kun mä värjään niitä, se on ihan makuasia.” Moottorisahaveistely on Suomessa yleistä, mutta Peltosen veistämä metsänväki (karhut, jänikset, oravat, erilaiset linnut) on ilmeikästä ja iloisesti väritettyä, suorastaan hyväntuulisen ominta-keista. (mt., 139.)

Varsinkin karhujen olemuksen hän on tehnyt lempeänluontoisiksi nappisilmä-nalleiksi. Tekijä halusi katsojankin pitävän niistä. Kokeneena metsän kävijänä hän väritti veistokset muistinvaraisesti. Juuri muihun kuin veistämiinsä perhosiin hän ei mallia ottanut kirjasta. Jokunen veistos sai ihmishahmonkin muodon. Tekijälle oli erityisen rakas oranssia hehkuva Pantteri. (mt., 139.)

4.4 Viljo Järvinen

Mentorikseni muodostunut pahkataiteilija Viljo Järvinen opasti minut tälle nk. ITE-henkisen elämäntavan tielle. Jämsänkospelainen Järvinen (1923-2010) kerkesi veistellä puuta reilun puoli vuosisataa. Järvinen työskenteli Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n palveluksessa itseoppineena mallipuu-seppänä 24 vuotta. Viljon elämän täytti puu sekä elämäntapana että ammattina. (Juurimaa 2010, 59.)

Toipilasaikana keuhkotaudista syntyivät ensimmäiset teokset, naisaiheiset pienoisveistokset vuosina 1951–1952. Helsingin olympiakisat 1952 innoittivat tekemään urheiluvista naisista pienoisveistossarjan. Järvisen kohdalla veistotaito ei ollut perittyä vaan hankittua, vaikkakin hänellä selvästi on ollut vahva silmän ja käden synnynnäinen yhteistyön taju. Tietoisuus omasta osaamisesta oli aina olemassa. Ainoa päämäärä tekemisessä oli hyvä lopputulos. (mt., 59.)

Järjestötoiminta oli hänen sydäntään lähellä, joten moni seura on saanut kiertopal-kinnon muodossa Järvisen teoksia. Taidokkaiden veistotöiden lisäksi hänet tunnettiin pilkkijänä, urheilutietäjänä, luonnontuntijana ja marjastajana. Järvinen teki 1940-luvulta lähtien itse esimerkiksi kaikki kalastuksessa käyttämänsä pilkit. Veistoksia tai pahakalusteita tehdessään Järvinen ei koskaan käyttänyt bensiinillä toimivia koneita. Omat työkalunsa hän teki korjauspajan kierrätykseen menevistä metalliromuista. Teosten teemoissa on paljon hirvi- ja kalastusaiheita. Tekijälle itselleen tärkein teos oli vuonna 1977 tehty äidin muotokuva Iltarusko. (Juurimaa 2010, 59.)

Viljo jäi eläkkeelle 1982, mistä alkaen puuveistosten määrä kasvoi aina 1990-luvun lopulle saakka. Puutyössä Viljoa viehätti luonnon määräämän muodon haastavuus, sillä siihen ei itse voi vaikuttaa. 1970-1980-lukujen taitteessa teosten koko suureni. Tuolloin syntyi hyvälestiniksi kehuttuja nojatuoleja sekä pöytiä ja isoja jalkalamppuja, Pahkasohvia Järvinen laski tehneensä syksyyn 1999 mennessä yhteensä 58 kappaletta. Myös yksi juurakoista tehty keinutuoli on olemassa. Kalusteissa tekninen kekseliäisyys yhdistyy korkeaan puunkäsittelytaitoon. (mt., 60-61.)

ITE-taiteilijoita innoittaneet Kekkös-aiheet viehättivät myös Järvistä, joka aikoinaan lahjoitti presidentti Kekkoselle puukon ja puukontupen aiheeltaan Kekkosen kalastaa. Lahjoituksina Järvisen teoksia on mennyt aina Australiaa myöten. Pääosan elämäntyöstään, yli kuusikymmentä teosta, Viljo Järvinen lahjoitti 17.12.1996 Jämsänkosken kaupungille. Jämsänkosken ja Jämsän kaupungit järjestivät kolme parinsadan teoksen suurnäyttelyä. Tunnustuksena Jämsänkoskella tekemästään elämäntyöstä Järville myönnettiin 1983 Jämsänkoski-mitali. (mt., 61.)

Vuonna 2008 ”ilmiannoin” Viljo Järvisen ITE-kartoittajille. Opinnäytetyön loppumetreillä koin iloisen yllätyksen, kun löysin kuvan Viljo Järvisestä ”lemmentuolissa” suomalaisen nykykansantaiteen näyttelyluettelosta jo vuodelta 2000 eli hänet oli huomioitu ITE-taiteilijana jo ensimmäisen kartoituksen aikaan (Pirtola 2000, 27).

4.5 Osmo Hallinen

Osmo Hallisen (s. 1958) ensimmäinen työ oli moottorisahalla tehty keinuhevonen pojalle vuonna 1994. Tätä ennen Hallinen oli kouluttautunut 1970-luvun lopulla penkki-puusepäksi Petäjävedellä. Varsinainen puun parissa tekeminen sai alkunsa pienistä karhuista, joilla rahoitettiin pojan luokkaretkirahastoa. Eläinaiheet ovat keskiössä veistoksissa. Tilaustyönä syntyi ensimmäinen iso muurahainen naapurikunnan taiteilija Markku Mannisenmäen syntymäpäivälahjaksi.

Osmolla on konsteja puun kosteuden vakiointiin. Hän uppokeittää puun öljyssä tai suolavedessä. Vinkkinä hän neuvoo laittamaan tuoreen teoksen päälle muovin, jotta kosteus ei haihdu liian nopeasti ja niin vältetään liioilta halkeamilta. Pari työtä Osmo on käynyt tekemässä tilauksesta pihaan, mm. naapurille samalla kylällä hän on tehnyt (Erkki Pirtolan sanoin Sofi Oksasta vanhempana muistuttavan) puisen naishahmon, jonka tilaaja värittänyt mieleisekseen.

Työttömyys aktivoi tekijää 2004-2005, jolloin hän teki kaksi kuukautta yhteen menoon veistoksia moottorisahalla. Kaikki karhut ovat originaaleja. Tekijä tuumasi: ”Hölmö mää oon kun näitä veistelen, mutta samalla viivalla on ne jotka ostaa...” Hallinen ymmärtää luontaisesti muotokieltä: pää vinossa ja ranka suorassa elävöittää teosta. Karhut ovat kuin ammattimallit kontraposto-asennoissa, jossa mallin paino on toisella jalalla.

4.6 Keijo Hurmerinta

Keijo Hurmerinnan (s. 1944) ensimmäisen ITE-lehmän ”kaapista ulos tulo” vuonna 2005-2006 oli taiteilijalle vapauttava kokemus. Kesäkorpilahtelaisen Hurmerinnan suvussa on aina jossain määrin tehty käsin ja tekijä kuvaa taipumustaan ”synnynnäiseksi viaksi”. Kaikki tekivät käsillänsä jotain. Hitsaamalla ja maalaamalla ”romutaiteilija” muotoilee painesäiliöt elämiksi ja ukoiksi. Abstraktit huumorinsävytteiset kuva-arvoitusmaiset työt ovat myös keskeistä tuotannossa. Aiemmin Hurmerinta oli ollut kuvataideseuratoiminnassakin mukana, mutta ajattelee nykyään ettei taiteenteko ole seuratoimintaa. Nykykansantaiteilijoiden kestoaihe Kekkosenkin on tehtynä. Tekemi-

selle on taustana tarina Kekkosen sinuttelusta lapsena hiihtoretkellä. Hurmerinnan töitä on ollut esillä myös joutsalaisen taidelaitos Haihatuksen näyttelyssä Puuta-Heinää vuonna 2007.

Taustana Keijolla on työelämän aikana hankittu vankka metallialan koulutus Valmetillä. Taiteilijalla on hyvin monipuolinen työhistoria, hän on ollut työssä elintarvikekaupan myyjästä toimistokoneiden huoltopäälliköksi. On myös eletty aikoja osto- ja myyntiliikkeen pitäjänä ja taidekauppiaanakin.

Punainen lanka tekemiselle: ”pian on tehtävä, ettei ajatus unohdu, huku”. Työkalut pitää olla ”terässä”. Näin on joka vierailukerralle uutta näytettävää kylästelijöille.

4.7 Markku Hankimäki

Korpilahdella asuva Markku Hankimäki (s. 1940) on kulkenut pitkän tien Karjalan Pyhäjärveltä sotalapseksi Ruotsiin. Kansakoulun hän kävi Suomessa, mutta palasi vielä teini-ikäisenä uudelleen samaan perheeseen. Suomeen Markku palasi uudelleen löydetyn ruotsin kielen taidon kanssa 26-vuotiaana. Ammatikseen hän on tehnyt metsurin ja hirrenveistäjän töitä.

Kiivaimmillaan tekeminen oli viisikymppisenä. Taiteellista veistelyä on takana 21 vuotta. Nyt se tuntuu nivelissä, sillä veistostöissä ei kevyempi sähkösaha toimi. Aikanaan koulusta jäänyt perusoppi on hyvin tekijällä mielessä: ”Pidä kiinni mittasuhteista.” Tähän Markku lisää huumoria ja dramatiikkaa. Aiheiden hyvänä ideapankkina toimii Metsästäjä-lehden ”lehtisalaatti”. Kotipihaa hallitsevat komeat, luonnollisenkoiset eläinveistokset hirvistä karhuihin. Kolmannen, parhaana pitämänsä, hirven ai-nekset ovat kierrätysainesta, liimapalkkeja – entinen Jyväskylän Lutakon sortunut rakennus. Ratsastuspiiri kävi pihapiirissä hevosin kylässä. Tekijä kertoo hevosten kauhistelleen hirviä. Valtava karhu Kamanan pihassa sai taas keuruulaiskoirat komeaan haukkuun. Kun puuaines on tarpeeksi iso, riittää siitä kahdellekin moottorisahaveistäjälle ainesta. Aikanaan saman puun rungosta veisti edesmennyt Timo Peltonen kaksi miehen korkuista karhua.

Kodin sisältä löytyy taidokkaita pienoisseistoksia. Eläinten lisäksi aiheissa on paljon tarinallisia ihmishahmoja. Kaikkiaan taiteilija on tehnyt noin satakunta teosta. Näyttelyssä Hankimäeltä oli eläimenpäitä, kotosalla löytyy myös karhunpää – hurja pyöräilykypärä. Hankimäen ajatus oli aikanaan: ”kun osais tehdä tuommoisen ison ensiksi, sitten pienet työt ovat saivartelua”. ”Saadessaan palautetta, kiittelyä, sitä tavoittaa taiteilijana olon”, kertoi hyvän muototajun omaava Hankimäki haastattellessani häntä.

4.8 Pauli Veijanen

Päästyään eläkkeelle 1980-luvun alussa jämsänkoskelainen maanviljelijä Pauli Veijanen (s. 1931) aloitti maalaamisen ja hän on maalannut aina kevääseen 2011 asti. Pääosin Veijanen on maalannut kesäpaikallaan Koskenpään Vimpelissä, jossa luonto toimii usein innoittajana. ITE-maalauksille tyypillinen tarinallisuus on keskeistä hänen kuvakerronnassaan. Tauluissa on toimintaa, eläimiä ja ihmisiä. Lauri Oino (2012) kirjoittaa näyttelyesittelyssä taiteilijasta asian ytimessä:

Veijasen maalausten tenho ei kuitenkaan tule aiheista. Ennen kaikkea hänen parhaimmissa maalauksissaan itseoppineen vilpittömän suora kerronta yhdistyy myötäsyttyiseen kykyyn jäsentää kaksikulotteinen pinta voimakkaan graafisiin värikenttiin sekä hienoon värien yhdistämisen taitoon. Keskeisperspektiivioppi unohtuu tarvittaessa.

Pyhäisin tuli käytyä tytär Tarjan kanssa metsässä ”katselemassa puita” kertoi Pauli häntä haastatellessani. Vaimo Maila vierestä kertoo tekotavasta: ”Ei oo sen halunen, että kukkaan neuvoo häntä vaan tekee ihan ite.” Abstrakti ilmaisukaan ei ole tekijälle vierasta.

4.9 Pertti Koskinen

Pertti Koskinen (s. 1943) asuu Jämsän Ouninpohjassa sukunsa entistä myllytilaa. Karjanhoito vei ennen ajan, nyt on metsänhoitoa ja kuvien piirtämistä intohimoisesti. Pertti julkaisi 60-vuotispäivilleen sarjakuvakirjan Mylly-Eemelin poika. Kirjassa on 170 lyijykynällä piirrettyä omaelämäkerrallista tarinaa, joissa on myös paikallishistoriaa, työtapoja, tapahtumia ja vaikka mitä mielenkiintoista maaseudun elämästä yhdistet-

tynä lempeään huumoriin. Nuoruudessaan Pertti kävi legendaarisen ABC-piirustuskoulun kirjeopistossa. Kirjassa käytettyjen kuvien A3-kokoisia originaalipiirroksia oli Keuruun näyttelyssä.

Pertti on myös ITE-veistäjä. Pihamaan puisista veistoksista on aika jo vienyt hauen, ahvenen ja pelikaanin. ”Laula kukko, laula kukko, Myllymäen kaunis kukko”, miehenkorkuinen kukko on lauluja laulanut Leporannassa 1970-luvulla näyttelyssä, mutta nyt ei tekijä ala enää kukkoa näyttelyyn kunnostamaan.

Tulevaisuuden suunnitelmissa on dinosauruksen veistely. Uutta kirjaa Pertti suunnittelee 70-vuotispäivälleen. Hän myös itse markkinoi kirjansa. Tietokoneista keräilyhenkinen Pertti ajattelee että ne ”vievät kaiken käsityötaidon”. Kotona sisätiloissa on myös monia pienempiä puuveistoksia, perinteisistä kansanomaisista karikatyyreistä aina pop-taidehenkiseen iloitteluun asti.

4.10 Raimo Karppinen

Jämsäläistyneen Raimo Karppisen (s. 1948) taiteen teko alkoi noin viisikymppisenä. Työväenopiston maalauskurssit eivät ole ”pilanneet” Karppisen ITE-henkistä värimaailmaa ja omapäistä tarinankerrontaa hänen akryylillä maalatuissa tauluissaan.

Karppinen on syntyisin Rovaniemen maalauskunnasta. Kuvissa toistuu Lappi-aihe. Keuruun näyttelyssä oli teos ”Kämppä Lapin yössä”. Siinä on loistokkaasti leiskuva esimerkki tekijän värimaailmasta. Raimo haaveilee joskus vielä pääsevänsä Ranskaan taidenäyttelyn merkeissä. Toilla on ollut hyvä myyntimenekki näyttelyissä, sillä ne eivät ole hinnankirouksessa. Työt ovat kooltaan n. A3, koska tekijä ajattelee, että pieniä mahtuu nykyasuntojen seinille paremmin. Myynnin kautta tekijä kokee saaneensa arvostusta tauluille ja myyminen edesauttaa uusien materiaalien hankinnassa.

Kerran Raimo jätti viikoksi taulun kaappiin, kun ei onnistunut, pyhitti viikon, ettei tehnyt mitään taidetta. Mutta muuten hänellä on taiteeseen työmiehen asenne, kuukausittain valmistuu taulu. Ohjenuorana on tehdä sellaisia tauluja kuin ihmiset haluavat,

palvella kansaa taiteella. Taiteilijalla on työhuone kaupungin kerrostalon alakerrassa, jossa hän aika ajoin pitää näyttelyitä muiden näyttelyiden lisäksi.

4.11 Seppo Peiju

Seppo Peiju (s. 1949) on jyväskyläläinen kesä-petäjävetinen. Peijun leipätyö on ollut uimahallinhoitajana. Peiju edustaa muutaman viime vuoden aikana yleistynyttä suuntausta viettää yhä suurempi osa ajastaan kesäasunnolla. Peijun tapauksessa paikasta on tullut myös oman ITE-taiteellisen ilmaisun näyttämö. Toistakymmentä vuotta Peijun mielessä muhi ajatus ”olis kiva tehdä” kunnes 2008 haave muuttui todeksi. Hän sai ostettua hyvät taltat työvälineeksi. ITE-taiteelle tyypillisesti hän ryhtyi veistämään karhuja. Näyttelyssä oli karhuperhe, joilla oli lakatut kynnet ja lempeää muotoa joka irtoaa realistisesta eläinveistoksesta ITE-iloitteluksi. Silmät revitään karhuille kirpputorilöytöjen pehmoleluista, siitä on sekatekniikka tehty. Mökin pihamaalta löytyy huumoriveistoksia ja liiteri on täynnä poppelia. Lintuveistokset sopivat hyvin pihapiiriin.

4.12 Markku Mannisenmäki

Keväällä 2010 alkoi multiaista, metsurina työuraansa tehnyttä Markku Mannisenmäkeä (s. 1949) ”lapsettamaan”. Ensiksi hän veisteli puusta pari koiraa, jotka taidealaa opiskeleva tytär arvosteli kympin töiksi. Tämä rohkaisi jatkamaan. Lapsenlapset myös innoittavat. Tekijä on erittäin tuottoisa. Markku sahaa tyrmistyttävän intensiivisesti kotitilalla lähellä Uuraisten rajaa, eli hän ei häiritse sahaamisellaan rivitalon naapurustoa. Valmiit työt sen sijaan tuottavat iloa rivitaloympäristössä. Mannisenmäki haluaa jättää jotakin jälkeensä. Pihapiirissä on grillaavia oravia, uusia kirkkaanvärisiä lintulajeja, valtava krokotiilipari, tikka pesänteossa, humoristinen perhepotretti omasta perheestä, vain joitakin mainitakseni. Naapurillekin hän on tehnyt jättiläispunatulkkuja reilun tusinan. Poliittista kannanottoakin on Perlusconi-linnun muodossa. Hän haluaa tehdä aivan uutta, uusia mittasuhteita jne., ”koska ompelukone on jo keksitty”.

Joka päivä on päästävä metsään, siksi Markku kokeekin yhteistyön luonnon kanssa vahvasti. Multialla Tiihalan taidepolulla on pöllökuoro-teos ”Tiihalan salon huhuilijat”, koska Markku oli kauan hoitamassa Tiihalan metsää.

Keuruulla suuri yleisö näki komean krokotiiliparin, joista isällä on tekohampaat ja tyttärellä oikeat. Näyttelyssä olleet sarjakuvamaiset pikkulinnut olivat pelkistetyltä muotokieleltään ja väritykseltään oikeita ilopillereitä. Markulla on tuttuja kotoisia pikkulintuja ja keksittyihin liittyy tarinoita - keksityistä huomattavin on keltamusta ”multiainen”. Näyttelyssä teoksessa ”Multiaiset oksalla ylimmällä” Mannisenmäki kommentoi ironisesti omahyväistä nurkkapatrioottisuutta, joka on ehtymätön luonnonvara ympäri maailman: aidot multiaiset ovat ylentäneet itsensä yläoksalle, muualta tulleet multialaiset jäävät alaoksalle. Oman kuorosotansa kävivät city- ja maalaispöllöt. Mannisenmäen työssä ”Hyvät veljet, piiristä pienestä” on niitä rusettikaulaisia, joiden veljellisistä kähminnöistä saamme lukea nykyäänkin päivittäin. Yhdelle Mannisenmäki on toiveikkaasti maalannut vanginpuvun. (Oino 2012.)

5 KARTOITUSTYÖN OHELLA KOETTUA

Hankkeen aikana media oli kiitettävästi tukena viestinnässä. Hanke sai näkyvyyttä paikallislehdissä ja sosiaalisessa mediassa. YLE toimitti hankkeesta ohjelmaa radioon sekä televisioon. MSL:llä on omasta takaa graafinen osaaja, hänen kauttaan tuli onnistunutta tiedotus- ja mainosmateriaalia.

Samanaikaisesti kartoitustyön kanssa Juha Korpinen tallensi digitaaliseen muotoon Ilmari ”Imppu” Salmisen ITE-teokset. Tallennetut, silkkipaperiin käärityt ja numeroidut työt avattiin Imppukierteen tekoon Keuruun museoon. Impun elämäntyö oli näyttelyn perusrunkona. (Kivinen 2011.)

5.1 ITE-Erkin videotallenteet

Osallistuin Helsingissä Ateneumin tiloissa järjestettävään päivän mittaiseen Outsider Art: European Perspectives Symposiumiin 17.6.2011. Päivä sisälsi luentoja ja workshoppeja. Mahtavimmat aplodit sai Erkki Pirtolan videokooste tutkimusmatkoista pitkin Suomen maata.

Maaseudun Sivistysliiton ITE-projekteissa mukana ollut dokumentaristi ja taiteellinen innoittaja Erkki Pirtola kuvasi myös Keski-Suomen kartoituskohteita (Kuva 16). Kuva-ukset olivat osa hankkeita. Syyskuussa 2011 Pirtola sai kuvataiteen valtionpalkinnon. Pirtola (s. 1950) on yksi suomalaisen vaihtoehtotaiteen johtohahmoja, hänen yli nelikymmenvuotiseen uraansa mahtuu lähes koko kuvataiteen muutosten kirjo (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011).

KUVA 16. Kuvauspäivät olivat erittäin intensiivinen rupeama. ITE-Erkki dokumentoimassa Matti Rönkkää ja puuhevosta. Kuva: Nina Juurimaa.

Jälkikäteen oli tehtävänäni välittää kuvaajalle tiedot taiteilijoista ja paikkakunnista hänen itse koostaessaan filmit alusta loppuun DVD-tallenteiksi.

5.2 Karhunveistotyöpaja

Karhunveistoa moottorisahatekniikalla on sanottu myös kansan kitschiksi. Hahmona karhu sisältää vahvaa symboliikkaa, myyttejä, mutta harvemmin karhuveistokset viittaavat muuhun kuin itse karhuun. Moottorisahaveistokilpailuissa kisataan vuosittain SM-kisojen tasolla teknisestä taidokkuudesta.

ITE-taiteessa voi toteutuksen raakuus ja alkukantaisuus viestiä vahvasta omaperäisestä ilmaisukyvyystä, jota korkeataide suorastaan kadehtii kansanomaisilta taide-muodoilta. Käsityötaidot ja kätevyys ilmenevät, kun ratkoo rautakauppa- ja kierrätys-materiaalien mukanaan tuomia ongelmia, mutta lopputuloksena on visuaalisen ilmeen rikkaus. Tekeminen on parhaimmillaan lumoavaa, salaperäistä leikkiä, joka tekee poikkeaman tavalliseen arkielämään ja luo samalla elämään mielekkyyttä (Haveri 2008, 90).

Nykykansantaiteelle tyypillinen ilmiö on eläinveistosten sijoittaminen osaksi maisemaa ja pihapiirin luontoa. Veistosten mittasuhteet, asento ja jopa väritys täsmäävät luonnollisen esikuvansa kanssa, ja teokset harhauttavat näin naapureita ja ohikulkijoita. ITE-taiteelle tyypillinen esittävä taidemuoto ulottuu puhtaasta fantasiasta esittävään mimesikseen eli luonnon ja todellisuuden jäljitelmään taiteen keinoin (Haveri 2010, 148). Moottorisahaveistokset ovat yksi ilmentymä pihapiireissä.

ITE keskellä -hanke ja Jämsän ammattiopisto toteuttivat yhdessä karhunveistotyöpajan lyhytkurssin. Saha soi Jämsänkoskella Jämsän ammattiopiston Myllymäen kampuksella (Kuva 17). Työvälineenä oli moottorisaha ja vetäjänä toimi kuhmolainen Hannu Kyllönen, jolla on karhunveistosta 25 vuoden kokemus. Kyllönen on voittanut kilpailuja, tehnyt moottorisahaveistoksia ulkomaita myöten ja vetänyt kursseja.

Kurssi mahdollisti moottorisahaveiston alkeiden opettelun, taitojen parantamisen, uusien näkökulmien löytämisen ja tutustumisen ”kollegoihin”. Sosiaaliset suhteet ovat tärkeä osa myös ITE-taiteesta puhuttaessa.

KUVA 17. Karhunveistotyöpaja oli erittäin suosittu. Myös yksi nainen uskaltautui mukaan työpajaan. Materiaalin ja tekniikan tultua tutuksi, itseluottamuksen kartuttua, nykykansantaiteilijasta tulee oman tekniikkansa erityistaitaja, virtuoosi. Kuva: Nina Juurimaa.

Työpajan aikaansaannokset olivat esillä 2.9.2011 Kuuhullujen yö -tapahtuman ITE-taideillassa Jämsänkosken Wanhalla makasiinilla. Tapahtuman jälkeen tekijät saivat työt omikseen.

5.3 Kuuhullujen yö

Kuuhullujen yö -kulttuuritapahtuma järjestettiin Jämsänkoskella 10 vuoden tauon jälkeen. Kuuhullujen ideoija designer Martti Hänninen oli myös paikalla. Kuuhullujen yössä ITE keskellä -hanke oli esillä heti Jämsänkosken Wanhan Makasiinin piha-alla karhunveistostyöpajassa syntyneen reilun tusinan karhun kanssa. Sisätiloissa oli ITE-uusiosoitintyöpaja. Samassa tilassa Erkki Pirtola näytti videokuvauksmatkojen tuotoksia DVD:llä, performanssinomaisesti, maustaen kerrontaa tarinoilla (Kuva 18). Saimme myös kuulla petäjävetisten Jukka Mäkelän ja HallanalallaHin uusiosoitinmuusikkia.

KUVA 18. ITE-kartoitetut taiteilijat näkivät ensiesityksen elämänmenostaan! Kuva: Nina Juurimaa.

6 POHDINTA

Tutkimustyö oli kiinnostavaa ja kartoitetut paikkakunnat olivat ”tutkimuksen mentävä aukko” eli olin uudella maaperällä, mutta saatoinkin käyttää samoja menetelmiä kuin muilla kartoitusalueilla. Suomesta on noin puolet kartoitettu eli ”tutkimuksen mentäviä aukkoja” riittää (Vastamäki 2007, 132). Tutkijana olo oli minulle luontevaa, koska visuaalinen taide ja arjen luovuus ovat keskeisesti omaa jokapäiväistä elämääni ja ajatteluani. Oli myös mukava nähdä löydösten taipuvan moneen esittävään muotoon: kirjaksi, näyttelyksi, DVD-tallenteeksi.

Tutkimuksella edistetään nykykansantaiteilijoiden esilletuloa. Nykykansantaiteilijuiden kautta voimme aistia jotain omaleimaisuutta kansastamme. Mielestäni tämä on erittäin tarpeellista, koska maamme arkkitehtuurin muututtua pitkälti tasapäisen tylsäksi kansan henki tulkoon esiin omaleimaisuuden maussaan. Kärjistetyksi sanoen Suomessa matkaillessa on vaikea erottaa missä kaupungissa on, kun joka paikassa matkailijaa vastaanottaa ABC-liikennemyymälä. ITE-hankkeessa on myös matkailul-

linen ulottuvuus, josta on vielä paljon ammennettavaa kaupunkien matkailu- ja kulttuurityössä.

ITE-ilmiantoja otetaan MSL:llä koko ajan vastaan, vaikka alueiden hankkeet olisivat päättäneet. Yksityishenkilöiden tekemät positiiviset ilmiannot MSL:lle ovat yksi tapa edistää nykykansantaiteilijoiden asiaa, sillä taiteilijat keskittyvät taiteen tekemiseen. Näissä yhteyksissä MSL saa kulttuurin tuottamisen roolin.

Ennen ITE keskellä -hanketta sain kokemusta tutkimustyöstä kartoittaessani 1998, 2003 ja 2008 Viljo Järvisen pitkin maailmaa levinneitä teoksia ja kootessani löytyneestä aineistosta näyttelyitä. Kokoluokaltaan tutkimustyön määrä näissä hankkeissa ja nyt esiteltävässä ITE keskellä -hankkeessa on ollut yhtä suuri, nyt vain etsittiin taiteilijoita kun aiemmin etsittiin teoksia. Molemmista syntyy tietokanta työn ohessa.

Opinnäytetyön tilaaja MSL ja koulutuspaikkani fyysinen sijainti linkittyvät mukavalla tavalla. Alkio-opisto sijaitsee HUMAKIN Jyväskylän kampuksella, konkreettisesti paikkakunnalla Korpilahti. Alkiolainen ajatus on MSL:n toiminnan takana. Ammatti- korkeakoulujen julkaisuarkisto, Theseus.fi-tietokanta, saa tämän opinnäytetyön myötä hyvän lisän nykykansantaiteen osioon, sillä hakusanojen perusteella Thesesuksesta ei löydy kuin kolme aiheeseen viittaavaa työtä tammikuuhun 2013 mennessä. Eikä niissäkään ole varsinaisesti käsitelty tutkimaani aihetta. Tarkastaessani Helsingin, Tampereen ja Jyväskylän kirjastojen kokoelmat hakusanalla nykykansantaide, nousevat esiin tässä tutkimuksessa käytetyt keskeiset lähde- teokset, ja ne löytyvät myös mm. Kansalliskirjaston Fennica-tietokannasta sekä Hurma- kirjastotietokannasta.

Kunnat ovat jättäneet täysin tai pitkälti hyödyntämättä ITE-hankkeiden hedelmät, vai koetaanko asia niin MSL:n omaksi? MSL näyttää ymmärtäneen että, ITE-aineiston sisältö riittää jatkohankkeisiin. Esimerkiksi kahden jo kartoitetun maakunnan, Pohjois- Karjalan ja Keski-Suomen alueilla toimiva PUUSTA PITKÄÄN –hanke, jossa ITE- taiteen ympärille luodaan monimuotoista näyttely- ja tapahtumatoimintaa, on juuri käynnistymässä (Yliselä 2012).

6.1 Ideoita ITE-hankkeiden kehittämiseksi

Seuraavissa ITE-kartoitushankkeissa tulisi sisällyttää hankerahoitushakemukseen Erkki Pirtolan DVD-kooste jossakin muodossa suurempaan jakeluun esimerkiksi tuotemyyntiä näyttelyiden yhteyteen kuten kirja oli myynnissä. Kyseistä hanketta rahoitti Euroopan unionin maatalousrahasto Vesuri-Leader -ryhmän kautta. Myös Pirtolan ja paikallisen hanketyöntekijän kanssa yleisölle avointen seminaarien järjestämistä kartoitetuissa kunnissa voisi harkita. Seminaarit lisäisivät hankkeen löydösten hyödyntämistä nykyistä tehokkaammin ja siten toteutuisi MSL:n yleissivistävä tehtävä. Seminaarit voisi sisällyttää peruskouluopetukseen tai yhdistää johonkin muuhun jo tunnettuun kulttuuritapahtumaan, esimerkiksi Multialaista Satoa tai Petäjäveden takomarkkinat. Samalla mahdollistuisi yhteistapaaminen kartoitettujen kanssa - sosiaaliset suhteet ovat tärkeä osa myös ITE-taiteessa. Jatkossa tullaan varmaan kartoittamaan uusia osia maamme ITE-taiteesta, jolloin kehittämis ehdotuksia voisi viedä käytäntöön (Heikkilä-Palo, 2012).

Osalle taiteilijoista syntyi ITE-taiteilija-identiteetti kartoitustapaamisen myötä. Kartoituksella on erittäin iso merkitys taiteentekijöille: olemiselle, tekemiselle tulee paremmin lupa olla. Kartoitus voi suoranaisesti voimaannuttaa tekijää, lisätä sosiaalista hyvinvointia.

Koska DVD:t ovat pian sisällöllisesti vanhenevia, voisi hankkeen taiteilijoista kertovia lyhytelokuvia olla ladattavissa YouTubesta, kuten joitakin jo löytyy www.itenet.fi -sivustoilta Erkki Pirtolan kuvaamana. Esimerkiksi Erkki Pirtola voisi olla ”seula”, jonka kautta tekijät voisivat itse lähettää teoksiaan ladattaviksi ja katsottaviksi YouTubeen.

Nykykansantaiteilijat ovat usein jo korkeassa iässä. Heidän taiteellista luovuuttaan tulisi tukea ja innostaa, jotta henkinen vireystaso säilyisi koko elämän. Sosiaalinen jälkiseuranta esimerkiksi puolivuositain kuulumisten vaihdon merkeissä voisi olla tervetullutta tutkimuksen kohteena olleille. Samalla tämä olisi uuden toiminnallistavan yhteistyön kehittelyä. Soittokierroksen avulla voisi helposti kuulostella kentän tarpeita.

Ehdotan myös että järjestetään vertaiskartoittajatapaaminen. Vuosittain voisivat ITE-kartoittajat ja -tutkijat tavata, olisi yleisölle avoin tapahtuma, vaihtuen eri maakunnis-

sa, nämä voisi yhdistää aiemmin mainittuun seminaari-ideaan. Kaikki tämä ideointi tarvitsee jonkunlaisen rahoituksen realiteetteja tarkasteltaessa.

Myös kartoitettuja henkilöitä olisi mielenkiintoista haastatella uudelleen esimerkiksi kolmen vuoden kuluttua kartoituksesta, aiheena, miten ITE-kartoitusten jälkeen elämä on sujunut, onko hankkeella ollut vaikutusta taiteilijuuteen, ympäristön suhtautumiseen ja onko heitä kerran löydettyinä osattu positiivisesti osallistaa kuntien kulttuurielämässä. Heiltä voisi saada myös kehitysehdotuksia, sillä tekijöinä he ovat asiantuntijoita. Seuraava tutkimus olisi syytä toteuttaa heti, kun on saatu luotua hanke ja rahoitus sille, sillä tutkittavien keski-ikä on korkeahko. Hankkeesta tulisi saada pysyvä ilmiö. On luotava kestävää toimintaa. Esimerkiksi Jämsässä Joki virtaa-hanke, sai suurta suosiota ja hankkeen loputtua ihmiset halusivat perustaa asian ympärille yhdistyksen, joka jatkaisi toimintaa, tuottaisi tietoa ja kehittäisi aluetta jokiasian ympärillä. Miten olisi ITE ry?

Kehittämistoiminnassa diffuusioksi sanotaan jo hyväksi havaitun toimintatavan levittämistä (Rantanen & Toikko 2009, 15). ITE-kansantaiteilijoita löytyy halki maan. Heidän tekemisen onnea pursuava elämäntapansa voisi toimia lähtökohtana ikääntyneen väestön viriketoiminnan vetämiseen. Hankkeen käynnistämiseksi tulisi aluksi käydä refleктоiva keskustelu ITE-kartoitettujen kanssa ja käyttää näin saatua tietoa näkökulmana kehittämissuunnitelmassa (mt., 51). ITE-taide on monesti luonteeltaan matalan budjetin toimintaa, joten se voisi soveltua yhdeksi lähtökohdaksi hyvinvointipalveluiden kehittämiseen. Toimintaa voisi kohdistaa myös työttömiin, maahanmuuttajiin ja erilaisiin vähemmistöryhmiin.

Kajaanilaisessa Hoitokoti Kalliossa näin ”tyhjistä nyhjäisemisen” periaatteen käytännössä, budjetillisesti ei ollut suurta summaa varattu askartelutoimintaan. Kalliossa käy joka arkipäivä eri ryhmä viriketoiminnassa, heillä on myös työharjoittelijoita ja työhöntutustujia, monesti taustaltaan maahanmuuttajia. Koska Kainuu on jo aiemmin kartoitettu ITE-kohde, voisi Kajaani olla kehityssuunnitelman pilotointikohde eli Living Lab (mt., 96, 101).

Enhä tämä idea mukailtuna toteutuneekin Kokkolassa ITE-museon muuttuessa ITE-taidekeskukseksi, sillä jo syksyllä 2012 näyttää MSL ja Kokkolan museotoimi laati-

neen kehittämissuunnitelman, joka muuttaa ITE-taidetta toiminnaksi yhdistäen sosi-aali- ja hyvinvointipalvelut (Heikkilä-Palo, 2012).

6.2 Omaa reflektointia prosessista

Reflektoinnin koen olevan hyvä peili, ammatillisen kasvun väline, joka on samalla tutkimusmetodi (Syrjälä 2007, 230). Mitä minulle tapahtui tässä luovan työn prosessissa? Kenttätyössä koetut asiat inspiroivat minua suuresti, samoin lähdekirjallisuuden lukeminen. Kokonaisuudessaan työ innoittaa minua jatkamaan tutkimusmatkoja tällä humanistisella alalla, kiinnostuksen kohteina kansatiede, etnologia, folkloristiikka, kulttuuriantropologia.

Olen saanut rakkaalta mummoltani folkloristisen ajattelutavan ja kunnioittavaa suhtautumista kansan kulttuuriin. Koetan sitä välittää myös seuraavalle sukupolvelle ja tuottaa sitä itsekin. (Summatavet 2008, 62.) Tuntuu hyvältä seurata Kristjan Raudin jalanjalkia yhdistelemällä kulttuuriantropologian, folkloristiikan ja etnologian menetelmiä käyttäen osallistuvaa havainnointia. Se on tehokas tutkimustapa, joka mahdollistaa myös hyviin valokuvallisiin tuloksiin pääsemisen. (mt., 69.)

Hankkeen myötä sain lisää haastattelukokemusta. Lähes kaikki haastateltavat olivat minulle uusia tuttavuuksia. Sain oppimatkan 56 uuteen ulottuvuuteen ihmisen tavassa elää arkea, koristella elinympäristönsä ja toteuttaa itseään.

Hankkeen myötä minussa kehittyi varmuutta kulttuurituottajan ammattiin. Nyt minulla on paremmat eväät jatkaa seuraavaan hankkeeseen asiantuntijana kartoittamaan taiteilijoita tai suorittamaan muuta kulttuurituottajan monipuolista asiantuntijuutta vaativaa tehtävää. Nyt totean, että mieli ei hankkeen päätyttyäkään halua pois aihepiiristä, vaan ITE-vainu virtaa suonissani.

Hankkeen ja opinnäytetyön aineiston loppuunsaattamisen välillä on aikaa. Konkreettisen kenttätyökokemuksen muokkaaminen tekstiksi ja yhdistäminen tieteenalalla käytettäviin käsitteisiin on tuottanut hyvän oppimiskokemuksen ja johdatuksen tutkimustyön periaatteisiin. Olen toivottavasti oppinut ymmärtämään tutkimustyön kielellä

hankekartoituksen. Lähdekirjallisuutta lukemalla löydän itsestäni jo ”vanhan” tutkijan, sillä olen tehnyt etnografista tutkimusta jo vuodesta 1994 alkaen Suomen romaneista (Grönfors 2007, 154).

Jossain määrin systemaattisesti olen kiertänyt eri maakunnissa jo aiemmin kartoitettuja henkilöitä tapaamassa. ITE on ollut yhdistävä tekijä päästä henkilökohtaisiin tapaamisiin.

Kartoituksesta jäi käteen uutta tietoa ITE-taidesuuntauksesta alueellisesti ”tutkimuksen mentävän aukon” verran. Tuottajana oli hyvä työskennellä yhtenä ammattitaitoisen joukon jäsenenä. Sisällöllisesti aiheesta riitti hyvin tuotettavaa.

Erkki Pirtola näyttää DVD-taltioinnin kartoitusalueen taiteilijoista 8.3.2013 naistenpäivänä Kulttuuriklupi Pokurassa ja tässä yhteydessä aion koettaa kerätä kartoitusalueen tekijät mahdollisimman suurena joukkona katsomaan esitystä ja samalla tapaamaan toisiaan. Tässä toteutuu monistaminen DVD-tuotteen esittelylle.

LÄHTEET

- Elovirta, Arja 2005. Toisen taiteen pirstaleita. Teoksessa Arja Elovirta (toim.) Omissa Maailmoissa - taidetta, terapiaa ja liiteripicassoja. Helsinki: Maahenki Oy, 7-15.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 25-43.
- Forström, Ralf 2012. Puheenvuoro ITE keskellä –taidenäyttelyn lehdistötilaisuudessa Keuruun museolla 2.3.2012.
- Granö, Veli 1989. Onnela. Lahti: omakustanne.
- Grönfors, Martti 2007. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 151-167.
- Haveri, Minna 2008. Nykykansantaiteen ITE-estetiikka. Teoksessa Seppo Knuuttila ja Ulla Piela (toim.) Kansanestetiikka. Kalevalaseuran vuosikirja 87. Helsinki: SKS, 76-93.
- Haveri, Minna 2010. Nykykansantaide. Väitöskirja. Aalto-yliopiston taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 102. Helsinki: Maahenki Oy.
- Heikkilä-Palo, Liisa 2012. Juhlaesitelmä 2012. Viitattu 1.2.2013.
<http://www.skr.fi/default.asp?docId=18999>
- Heikkinen, Hannu L. T. 2007. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 142-158.
- Heimo, Anne. Itseoppineiden luovuuden hedelmiä. Viitattu 11.2.2013.
http://www.elore.fi/arkisto/1_03/hei103.html
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Honkanen, Matti. Arjen luovuus - kun kansa taiteilee. Teoksessa Raija Kallioinen (toim.) Itse tehty elämä - ITE DIY Lives. Helsinki: Maahenki Oy, 9-20.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyöopas - ammattikorkeakoulun perustutkinnot. Viitattu 31.1.2013.
https://pro.humak.fi/document/humak/15626/humakin_keskeiset_asiakirjat/kasikirjat_opaat_ja_ohjeet/opetus/opinnaytetyoapas/OPINNAYTETYOOPAS.pdf
- Juurimaa, Nina 2010. Puusta pitkään. Teoksessa Marjo-Riitta Simpanen (toim.) ITE keskellä. Nykykansantaiteen vuosikirja 7. Helsinki: Maahenki Oy, 58-61.
- Kajanto, Anneli 6.3.2012. City-maalaisliittolainen visioi suuria. Kansanvalistusseura ja Kansalaisopistojen liitto. Sivistys.net. Viitattu 12.12.2012.
http://www.sivistys.net/oppia_ika_kaiikki/city_maalaisliittolainen_visioi_suuria.html

- Kalin, Pertti 2010. Voitto Salmela elämänsä taideteos. Teoksessa Marjo-Riitta Simpanen (toim.) ITE keskellä. Nykykansantaiteen vuosikirja 7. Helsinki: Maahenki Oy, 40-41.
- Kansanvalistusseura ja Kansalaisopistojen liitto 12.11.2008. ITE-museo saa uuden isännän. Sivistys.net. Viitattu 12.12.2012.
http://www.sivistys.net/uutiset/ite_museo_saa_uuden_isannan.html
- Keski-Suomen maaseutu 2012. Hankerekisteri. Viitattu 1.2.2012.
http://www.keskisuomenmaaseutu.fi/hankerekisteri/ite_keskella.13.xhtml
- Kivinen, Anna 2011. Imppu Salmisen ITE-teokset museoon. Keskisuomalainen 29.3.2011. Viitattu 12.12.2012. <http://www.ksml.fi/uutiset/keski-suomi/imppu-salmisen-ite-teokset-museoon/844216>
- Knuuttila, Seppo 2005. ITE vihkii kaikki parit. Teoksessa Arja Elovirta (toim.) Omissa Maailmoissa - taidetta, terapiaa ja liiteripicassoja. Helsinki: Maahenki Oy, 50-63.
- Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) 2008. Kansanestetiikka. Kalevalaseuran vuosikirja 87. Helsinki: SKS, 7-9.
- Maaseudun Sivistysliitto 2012. Kulttuuripalvelut. Viitattu 12.12.2012.
<http://www.msl.fi/index.php?pid=3>
- Maaseudun Sivistysliitto 2013. Etusivu. Viitattu 27.1.2013. <http://www.msl.fi/>
- Numminen, Jaakko 2012. Jaakko Nummisen puhe Liisa Heikkilä-Palolle 29.11.2012. Viitattu 27.1.2013.
http://www.msl.fi/kulttuuritoiminta/muuttiedostot/JaakkoNumminen_29112012.pdf
- Oino, Lauri 2012. Kirjallinen taiteilijaesittely Keuruun museolla ITE keskellä – näyttelyssä.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2007. Ministeri Wallin jakoi vuoden 2007 Suomi-palkinnot. Viitattu 10.2.2013.
http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2007/12/Suomi_palkinnot.html
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Ministeri Arhinmäki jakoi elokuva-, kuva- ja valokuvataiteen valituspalkinnot.
http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2011/09/taiteen_valtionpalkinnot.html?lang=fi
- Pirtola, Erkki 2000. Itse tehty elämä – ITE. Suomalaisen nykykansantaiteen näyttely. Helsinki: Maaseudun Sivistysliitto ja Kansantaiteenkeskus.
- Pirtola, Erkki 2005. Suomen ITE-taiteen arkkityypit. Teoksessa Arja Elovirta (toim.) Omissa Maailmoissa - taidetta, terapiaa ja liiteripicassoja. Helsinki: Maahenki Oy, 64-79.
- Pirtola, Erkki 2006. Kivi-ihminen sinisissä. Teoksessa Seppo Knuuttila (toim.) ITE hengessä. Helsinki: Maahenki Oy, 32-37.
- Pirtola, Erkki 2010. "Raakana vaan. Eikun kuvaks!" Teoksessa Marjo-Riitta Simpanen (toim.) ITE keskellä. Helsinki: Maahenki Oy, 42-45.
- Rantanen, Teemu & Toikko, Timo 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press, 15-101.
- Saarep, Sigrid 2002. Vapaaehtyinen arkkitehtuuri. Teoksessa Seppo Knuuttila (toim.) ITE rajoilla. Nykykansantaiteen vuosikirja 1. Helsinki: Maahenki Oy, 24-27.

- Sederholm, Helena 2004. Luovuuden ytimessä – nykykansantaidetta Suomessa. Teoksessa Colin Rhodes (toim.) Toinen taide – luovat erot. Helsinki: Maahenki Oy, 229-245.
- Sederholm, Helena 2005. Taiteeton taide – luovuuden ja taiteen suhteista. Teoksessa Arja Elovirta (toim.) Omissa Maailmoissa - taidetta, terapiaa ja liiteripicassoja. Helsinki: Maahenki Oy, 19-31.
- Sederholm, Helena 2008. Kansanestetiikan ja taiteen kohtaamisia. Teoksessa Seppo Knuuttila ja Ulla Piela (toim.) Kansanestetiikka. Kalevalaseuran vuosikirja 87. Helsinki: SKS, 32-42.
- Sepänmaa, Yrjö 2008. Tavallisen ihmisen estetiikka – kauneuden ja taiteen kiasma. Teoksessa Seppo Knuuttila ja Ulla Piela (toim.) Kansanestetiikka. Kalevalaseuran vuosikirja 87. Helsinki: SKS, 13-31.
- Simpanen, Marjo-Riitta 2010. Romutaiteilija Rautaruoho. Teoksessa Marjo-Riitta Simpanen (toim.) ITE keskellä. Nykykansantaiteen vuosikirja 7. Helsinki: Maahenki Oy, 38-39.
- Summatavet, Kärt 2008. Paremman ja täydellisemmän maailman jäljillä. Suom. Hannu Oittinen. Teoksessa Seppo Knuuttila ja Ulla Piela (toim.) Kansanestetiikka. Kalevalaseuran vuosikirja 87. Helsinki: SKS, 53-75.
- Syrjälä, Leena 2007. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 229-243.
- Tuuva, Minna 2010a. Luonnonlahjakas käärmeenkesyttäjä Teuvo Tuukki. Teoksessa Seppo Knuuttila ja Minna Tuuva (toim.) ITE vaaroilla. Nykykansantaiteen vuosikirja 8. Helsinki: Maahenki Oy, 80-86.
- Tuuva, Minna 2010b. Talvitaiteilija Peuhkurisen käytännön fantasiaa. Teoksessa Seppo Knuuttila ja Minna Tuuva (toim.) ITE vaaroilla. Nykykansantaiteen vuosikirja 8. Helsinki: Maahenki Oy, 98-101.
- Uotinen, Johanna 2002. Rajaton mieli. Teoksessa Seppo Knuuttila (toim.) ITE rajoilla. Nykykansantaiteen vuosikirja 1. Helsinki: Maahenki Oy, 94-100.
- Vastamäki, Jaana 2007. Kyselylomaketutkimus: tutkimusasetelman ja mittareiden valinta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 126-138.
- Yliselä, Paula 2012. Hankesuunnitelma. Viitattu 22.1.2013.
http://www.msl.fi/puustapitkaan/muuttiedostot/PuustaPitkaan_Hankesuunnitelma.pdf

LIITTEET

LIITE 1: ITE-etsintämoniste. Kooste: Lauri Oino, MSL.

ITE-TAIDE HAUSSA!

Tekeekö naapurisi pihaveistoksia tai maalaako tauluja itse kehitellyillä taidoilla ja tyyleillä? Oletko nähnyt teiden varsilla ja piholla erikoisia taideteoksia tai muita hämmästyttäviä luomuksia? Teetkö itse jotakin nähtäväksi tarkoitettua omalla tavalla, omin päin ja omin opein?

Itseoppinut nykykansa- tai ITE- taide voi olla myös omalaatuista arkkitehtuuria, omintakeista ympäristön koristelua, erikoisia käsitöitä; materiaalista ja tekotavasta riippumatta mitä vain visuaalista luovuutta, jota ei ole opittu kirjasta, opistoissa eikä kursseilla.

ITE keskellä -kartoitushanke etsii ITE-taidetta Vesuri-leader-alueella eli Keuruulla, Jämsässä, Multialla, Kuhmoisissa, Petäjävedellä ja Korpilahdella. Hankkeessa järjestetään mm. ITE-näyttely Keuruun museossa keväällä 2012 ja muita ITE-taiteeseen liittyviä tapahtumia.

Tiedätkö jonkun oman tiensä kulkijan, joka tuntuisi sopivan kuvaukseen? Ota yhteyttä kirjeellä, puhelimella tai sähköpostilla. Kerro muutama sana tekijästä – itsestäsi, jos olet tuo tekijä – ja liitä mukaan yhteystiedot. Kaikki vihjeet ovat arvokkaita! Myös kierrätysmateriaaleja hyödyntävät **soitinkeksinnöt** ovat kiinnostuksemme kohteena.

YHTEYDENOTOT JA LISÄTIETOJA:

Hankekoordinaattori Nina Juurimaa, Jämsänkoski, puh. 045-349 7967, nina.juurimaa@gmail.com

Hankekoordinaattori Lauri Oino, puh. 044-568 1113, lauri.oino@msl.fi

Postitse: Nina Juurimaa, Olinpöytä 6 as. 1, 42300 Jämsänkoski

Saamiemme tietoja ei käytetä eikä luovuteta eteenpäin ilman asianomaisen lupaa.

Lisätietoa ITE-taiteesta: www.msl.fi, www.nykykansa- tai .fi

LIITE 2: Yhdistyksille kohdistettu viesti

Hyvä kylä-, kotiseutu-, taide- ym. yhdistyksen edustaja,

Suomalainen maaseudun **itseoppinut nykykansantaide** eli **ITE-taide** on viimeisen tusinan vuoden aikana herättänyt laajaa huomiota ja innostusta sekä kotimaassa että ulkomailla. Sitä on esitelty monissa julkaisuissa sekä menestyksekkäissä näyttelyissä sekä kotimaassa että ulkomailla Kiasmaa, Pariisia, Lontoota ja Moskovaa myöten.

ITE-taide on leimallisesti maaseudun omaa kulttuuria, ja siksi se on koettu mahdollisuudeksi maaseudun elinvoiman ylläpitämisessä, maaseudun asukkaiden omanarvontunnon lisäämisessä ja maaseudun tunnettuuden ja myönteisen mielikuvan lisäämisessä.

ITE-taiteen löytyminen esiin tuotavaksi on vaatinut vuosien perusteellista etsimistä ja kartoittamista, koska tekijät ovat usein tiedossa vain lähiympäristössään, eikä heidän luovuutensa tulosten aina arvata kiinnostavankaan ketään laajemmin. Maaseudun Sivistysliitto on monen vuoden ajan kartoittanut ITE-taidetta maakunnittain, ja nyt kartoitus on edennyt myös Keski-Suomeen.

Maaseudun Sivistysliiton hanke **ITE keskellä** kartoittaa ITE-taidetta Vesuri-toimintaryhmän alueella (Multia, Keuruu, Jämsä, Petäjävesi, Kuhmoinen, Korpilahti). Hanke tuo esiin tätä maaseudun omaleimaista luovaa kulttuuria mm. järjestämällä näyttelyitä ja työpajoja alueella. Toukokuussa 2010 julkaistiin keskusmaalaisista ITE-taidetta esittelevä kirja yhdessä vastaavan pohjoisen Keski-Suomen hankkeen kanssa.

Käännymme puoleenne pyytäen apua etsinnässämme – löytyisikö kylältänne tai kunnastanne ITE-taiteen tekijöitä? Pyydämme teitä pohtimaan omaa ympäristöänne tältä kannalta ja tuomaan asiaa esille yhdistyksenne piirissä ja muutenkin ihmisiä tavatessanne. Aiemmissa vastaavissa hankkeissa **paikalliset yhdistysihmiset ovat olleet parhaita tietolähteitämme**. Ohessa etsintäilmoituksemme, jossa kerrotaan lisää asiasta.

Kiitokset yhteistyöstä jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin

Nina Juurimaa & Lauri Oino
Maaseudun Sivistysliitto, ITE keskellä -hanke
P. 045-349 7967, 044-568 1113
nina.juurimaa@gmail.com
lauri.oino@msl.fi

LIITE 3: Lehdistölle kohdistettu tiedote

Tiedotustilaisuus Keuruun museolla keskiviikkona 30.3. klo 14.30, tervetuloa!

TIEDOTE 30.3.2011, julkaisuvapaa heti

ITE-taiteessa tapahtuu läntisessä Keski-Suomessa:

- kartoitus jatkuu
- näyttely Keuruulla keväällä 2012
- Imppu Salmisen teokset ITE-museoon
- keskisuomalaiset ITE-taiteilijat englanninkielisessä ITE-julkaisussa

Maaseudun Sivistysliiton keväällä 2010 alkaneen ITE keskellä -hankkeen nykykansantaiteen kartoitustyö jatkuu edelleen Vesuri-toimintaryhmän alueella: Jämsässä, Keuruulla, Korpilahdella, Kuhmoisissa, Multialla ja Petäjävedellä. Vihjeitä ITE-taiteen tekijöistä alueella kaivataan edelleen!

Hankkeen päänäyttely on keväällä 2012 Keuruun museossa, jossa ovat esillä alueen ITE-taiteen helmet ja kartoituksen löydöt (2.3.–5.4.2012). ITE-taide on mukana myös ainakin Jämsänkosken Kuuhullujen yössä 2.9., jossa nähdään mm. Erkki Pirtolan ITE-taidetta ja -taiteilijoita esitteleviä filmejä ja musiikkia uusiosoitimilla.

Hankkeen yksi keskeinen työskä on ollut Petäjäveden suuren ”tikitystaiteilijan”, Ilmari ”Imppu” Salmisen (1929–2008) taiteellisen jäämistön turvaamisen suunnittelu ja organisoiminen. Pääosa Impun tuotannosta päättyi hänestä huolehtineille Pekka ja Sirkka Strömbergille, jotka lahjoittivat 25.2.2011 Impun tuotannon ITE – nykykansantaiteen museolle. Tämä ratkaisu todettiin välttämättömäksi, koska Impun teosten materiaalit ja kunto vaativat museotasoisia lämpö-, valo- ja kosteuskontrolloituja olosuhteita. ”Impulandian” museoimiseen ei olisi ollut resursseja. Lahjoituksen yhteydessä ITE keskellä -hankkeen toimenpiteenä tehdään suunnittelun lisäksi Impun satoja teoksia käsittävän tuotannon dokumentointi ja luettelointi, johon hanke työllistää neljäksi kuukaudeksi työntekijän.

Imppu Salminen on mukana myös uunituoreessa englanninkielisessä *ITE art in Finland* -kirjassa, jossa esitellään suomalaista ITE-taidetta kuuden artikkelin ja 23 taiteilijaesittelyn voimin. Toinen keskisuomalainen kirjassa on viitasaarelainen Aune Kinnunen. Keskisuomalaista ITE-taidetta esittelevä *ITE keskellä* -kirja ilmestyi toukokuussa 2010 ITE keskellä -hankkeen ja pohjoisen Keski-Suomen ITE esillä -hankkeen yhteisjulkaisuna. (Molempien kirjojen kustantaja Maahenki.)

ITE keskellä -hankkeen rahoittajana on Vesuri-leader ry.

Kysymyksiin vastaavat hankekoordinaattorit Lauri Oino, puh. 044-568 1113, lauri.oino@msl.fi ja Nina Juurimaa, 045-349 7967, nina.juurimaa@gmail.com

Tiedotuskuva: Imppu Salmisen teoksen materiaalina tällä kertaa hänestä itsestään Impulandiassa otettu kuva. Kuva: Juha Korpinen.

LIITE 4: Impun hengenheimolaisia etsitään Keski-Suomesta Keskisuomalaisen kulttuurisivuilla
31.3.2011

Impun hengenheimolaisia etsitään Keski-Suomesta

KEURUU

Päivi Liimatainen

Keuruulta, Multialta, Jämsästä, Petäjävedeltä, Kuhmoisista ja Korpilahdelta peräänkuulutetaan ITE-taiteen eli suomalaisen maaseudun itseoppineen nykykäsityksen osaajia. Maaseudun Sivistysliiton ITE keskeillä -hankkeen turvin on taitajia jo löydettykin – esimerkiksi Petäjäveden kuuluu ”tikitystaiteilija” **Ilmari ”Imppu” Salminen**. Hahmotteilla on ITE-taiteen näyttely ensi kevääksi Keuruun museoon.

– Kartoitamme ITE-taiteen tekijät koko maassa. Työ alkoi Kymenlaaksosta ja Etelä-Karjalasta, mutta sitä on jo tehty myös esimerkiksi pohjoisessa Keski-Suomessa. Viime toukokuus-

sa julkaistiin keskisuomalaista ITE-taidetta esittelevä teos ja äskettäin ensimmäinen kansainvälinen kirja, *ITE art in Finland*, kertoi Maaseudun Sivistysliiton kulttuuritoimenjohtaja **Lisa Heikkilä-Palo**.

Hän käväisi keskiviikkona Keuruulla museonjohtaja **Ritva Pulkkinen** pakeilla katsastamassa hankkeen tulevan päänäyttelyn tyysijaa, Kamanaa. Mukana olivat myös hankkekoordinaattorit **Lauri Oino** ja **Nina Juurimaa** sekä vuonna 2008 edesmenneen Impun teoksia luetteloiva ja dokumentoiva **Juha Korpinen**.

– Keuruulta **Raimo Pummila** ja **Eero Somppi**, Jämsästä **Eino Rautavuo** ja **Viljo Järvinen**, Petäjävedeltä **Imppu**, **Jukka Mäkelä** ja **Jukka Ohra-aho**, Kuhmoisista **Arvi Sarvala** sekä Korpi-

lahdelta **Voitto Salmela**, **Timo Peltonen**, **Jalo Pitkänen**, **Reino Koskinen** ja **Keijo Hurmerinta**, luetteloi Juurimaa tähänastisia ”löytöjä”.

– Kaipaamme positiivisia ilmiäntöjä muistakin tekijöistä! Ja Multia on vielä aivan avoin kenttä. Tarkoitus on syksyyn mennessä kartoittaa näyttelymateriaali.

Impun töitä museoon

Taiteilijoiden etsintä Vesuri-toimintaryhmän alueella alkoi viime kesänä. Haussa on paitsi puuveistäjiä, myös vaikkapa soittimia uusiomateriaaleista rakentavia – tai mitä tahansa osaajia. Jo ennen Keuruun-päänäyttelyä on edessä esittäytymisen syyskuussa Jämsässä Kuuhullujen yössä.

– Maamme kiinnostavimpiin ITE-taiteilijoihin kuuluvan Sal-

Vuonna 2008 edesmenneen Ilmari ”Imppu” Salmisen Imppu-landiasta Petäjäveden Metsäkulmalla on saatu talteen lukuisia ITE-taiteilijan omakuvia. Monista niissä hän soittaa haitaria.

misen jäämistö alkaa olla turvassa. Petäjäveden Metsäkulmalla olevan Imppu-landian teokset on tehty erittäin heikosti säilyvistä materiaaleista: teipeistä, lehtileikkeistä, lahjapapereista, tussi-
piirroksista. Koko talon säilyttäminen olisi epärealistista, mutta aineistoa on nyt saatu lahjoite-

tuksi ITE-museoon Kokkolaan, Oino kertoi.

ITE-taiteelle luodaan parhailaan myös digitaalista arkistoa ja nettiportaalia. Valtakunnallista näyttelyä kootaan ensi kesäksi ITE-museoon, ja syksyllä teoksia lähetetään kansainväliseen näyttelyyn Rotterdamiin Hollantiin.

TORSTAINA 31.3.2011

KULTTUURI

Kaikki on tehty ihan ite

Jämpsän perukoilta löytyy kesäpaikka, jossa mielikuvitus temmeltää.

■ **KIRSTI** Hietanen ja **Aarne** Mäkinen halusivat kesänviettopaikan keskeltä metsää. Paikan piti olla sellainen, jossa kenenkään häiritsemättä saisi toteuttaa vaikka kuinka hulluja ideoita. Paikka löytyi Palsinan kylältä.

– Kaikki on itse tehtyä ja suunniteltua. Vain talon savupiippu on muurarin tekemä, he kertovat.

Paikan on löytänyt myös Ite keskellä -hankkeen työntekijä **Nina Juurimaa**.

– Juuri tällaisia pihapiirejä etsimme hankkeen piiriin. Aina niitä vain ei ole helppo löytää, sillä monet tekijät ovat vaatimattomia ihmisiä eivätkä pidä ääntä taidoistaan.

Tässä tapauksessa koko tontti on täynnä ite-meininkiä. Mäkinen on rakentanut kesämökin sovitellen kahdesta eri osasta. Lisäksi mökkiin on tehty mutterinmallinen torni, jossa talon emäntä maalaa tauluja, kirjoittaa vaikkapa räp-runoja tai ompelee.

Myös pihamaa kuhisee mielikuvituksen oivalluksia. Ryp-pyötsäisyys on täältä kaukana.

Tekemisessä on selvästi mukana aamoria ja huumoria.

Vai mitä pitäisi sanoa talosta nimeltä Casa Kukkuluuruu? Mökkien nimi on puolestaan Resuperseitten kuja.

– Moniin oivalluksiin liittyy tarinoita eletystä elämästä, sanoo Hietanen.

Siilo päässä

Hallin varuskunnan entinen käsienpesuallas on nyt lintujen kylpyamme. Tampereelta löytyi vanha puhelinkoppi, joka toimittaa huussin virkaa. Vanhassa veneessä kasvaa pottuja, ja pihakiveen on isketty pirun kirves. Pihapuiden eri mallisilla linnunpöntöilläkin on hauskat nimet.

– Pikkulinnut voivat valita, haluavatko pesiä Tönölässä, Vinolassa vai Yksiössä, nauraa Hietanen.

Pariskunta ei osaa olla vain. Käsillä pitää olla aina jotain tekemistä. Ja kuten ite-tekemisen ideaan kuuluu, kierrätys on kunniassa. Muiden hylkäämä romu saa uuden elämän.

– Ideat syntyvät takkatuleen tuijottaessa, kuvailee Aarne Mäkinen.

Rakennusalan monitoimimies sanoo, että hänen pääsäään on suorastaan ehtymätön siilo täynnä ajatuksia.

– Kaikkea vain ei ehdi millään toteuttamaan, kun pitää

Ite-taiteen bongaaaja **Nina Juurimaa** (oik.) on tullut tapaamaan **Kirsti Hietasta** ja **Aarne Mäkistä**.

vielä tienatakin.

Kirsti Hietanen on ammatiltaan ompelija. Hän on työvuosinaan tehnyt esiintymisasuja valtakunnan julkkiksille. Itse hän on myös laulanut, soittanut ja tanssinut flamenco.

– Nykyään maalaan kesälä ja kirjoitan talvella. Ompele on jäänyt lähestulkoon Uni-cef-nukkien tekoon, sanoo elämänsä kaverin **Pikkumidinetti** kirjoittanut Hietanen.

Maaseudun sivistysliiton ite-hankkeilla on pyritty nostamaan esille visuaalista kansantaidetta ympäri maata. Keski-Suomessa hankkeen tiimoilta on ilmestynyt kuvateos, mutta uusia kohteita etsitään vielä tämä kesä.

– Jos itse teet tai tunnet jonkun, joka tekee ite-taidetta, ota ihmeessä yhteyttä. Ensi kesänä tulee Keuruun museoon aiheesta näyttely, kertoo Nina Juurimaa.

Moottorisahaveistajat, rautaromun työstäjät ja betonipatsaiden valajat ovat esimerkkejä ite-taiteilijoista.

Juurimaan mukaan kriteerinä on, että taiteilija on itseopinut tekijä, siis kansantaiteilija. Ite-taide on tekijän luovuuden purkaus, eikä sillä pyritä kaupallisuuteen. Itse tehty taidetta on vaihtoehto ja vastalause tehokkuuden, nopeuden ja kulttuurin kulttuurille.

PÄIVI KETOLAINEN

LIITE 6: Yleisradio tuotti hankkeesta radioon ja televisioon lähetykset

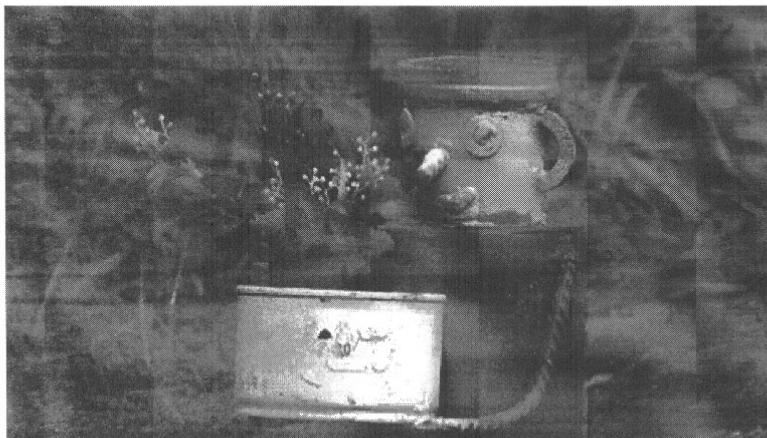
30.5.2011

ITE-taidetta etsitään pitkin kyliä | Keski...

viitattu 30.5.2011

ITE-taidetta etsitään pitkin kyliä

julkaistu tänään klo 16:25, päivitetty tänään klo 16:29

Kuva: YLE Keski-Suomi

Itseoppineiden nykykansantaiteilijoiden kartoittaminen on loppusuoralla eteläisessä Keski-Suomessa. Maaseudun Sivistysliiton tekemien ITE-kartoitusten tarkoituksena on tuoda päivänvaloon omatoimisia taiteilijoita tavallisten taidepiirien ulkopuolelta.

ITE-taiteilijat ovat itseoppineita taiteilijoita, joilla ei ole taidealan tutkintoa. Esimerkiksi koko elämänsä ajan taidetta omaksi ilokseen tehneen Keijo Hurmerinnan pihapiirin kierrätysromuteokset Korpilahdella täyttävät ITE-taiteen kriteerit.

- Kaikki tekeminen ei ole ITE-taidetta, osa on jo ammatillisia ja osa käsityöläisiä. Mutta esimerkiksi Korpilahdelta on muitakin hyviä löytöjä, sanoo hankekoordinaattori Nina Juurimaa Maaseudun Sivistysliitosta.

Osa ITE-taiteilijoista ei edes halua itselleen ja töilleen julkisuutta, mutta Hurmerinta otti koordinaattorin yhteydenoton myönteisesti vastaan.

- Onhan se hyvä, että tämäkin taiteenala saa julkisuutta, kun tätä outsiders-taidetta ei ole iurikaan arvostettu, Hurmerinta sanoo.

Hurmerinta ei usko koulutuksen vetävän taiteessa kovinkaan tarkkaa linjaa taiteilijoiden välille.

- Koulutus ei takaa hyvää taidetta, vaikka tästä on itsekukin minä mukaan lukien joutunut taistelemaan koulutetun taiteen kannattajien kanssa. Se on vähän miten kukin ajattelee, neutraali kanta tyyty ottaa ettei suututa ketään, Hurmerinta tuumii.

YLE Keski-Suomi

Aiheesta aiemmin:

Itseoppineiden taide kelpaa jo museoihin päivitetty 31.07.2010 klo 11:12

LIITE 7: Haastattelurunko ITE-haastatteluissa

ITE haastatteluforma - Vaaroilla-hanke

HAASTATTELU

ite
Vaaroilla

Tekijän henkilökuva:

nimi _____

osoite _____

ikä _____

puhelin _____ e-mail _____

ammatti _____

koulutus _____

Työtapa: _____

Materiaali: _____

Tekniikka: _____

Töiden esillä olo, näyttelyt yms. Saako teoksia käydä vapaasi katsomassa: _____

Kuinka on harrastukseensa / tekemiseensä ohjautunut? _____

Kuinka kauan on tehnyt? _____

Mistä on oppinut? _____

Mistä tulevat aiheet töihin? _____

Millaista palautetta on saanut?

Tärkeimmät työt:

Päivämäärä _____ Haastattelijat _____

Maaseudun Sivistysliitto, Itä-Suomen aluekeskus
Kauppakatu 23 b A 8, 80100 Joensuu
joensuu@msl.fi

VEKKARI | 31

TORSTAINA 31. MAALISKUUTA 2011

ITE-taidetta Kuuhullujen yössä

Kulttuuri: Maaseudun Sivistysliiton ITE-taiteen eli nykykansantaiteen hanke tuo näyttelyn myös Jämsänkoskelle Kuuhullujen yön yöhön ensi syksynä.

PEKKA HYYTINEN

ITE-taidetta ja sen tekijöitä esitellään 2. syyskuuta Jämsänkoskella järjestettävässä Kuuhullujen yössä. Tapahtumassa esitetään Erkki Pirtalan lyhytfilmejä ITE-taiteilijoista ja soiteetaan musiikkia uusiosoitimilla.

Jämsän seutukunnalla tunnettuja ITE-taiteilijoita ovat olleet esimerkiksi Viljo Järvinen, Eino Rautaruoho ja Arvi Sarvela.

– Maaseudun Sivistysliiton ITE-taiteen kartoitus-hanke jatkuu ensi vuoden loppuun, sen huipentumana on suuri ITE-taiteen näyttely Keuruun museossa ensi keväänä, kertoo

Eino Rautaruoho on hyvä esimerkki paikallisesta ITE-taiteilijasta. Kuva: Arkisto

hankekoordinaattori **Nina Juurimaa**.

Harrastajataiteilijoita on Nina Juurimaan mukaan varsin paljon Keski-Suomen alueella. Tässä hakkeessa ITE-taiteilijoita pyritään "ilmiantamaan" lähinnä Jämsän, Keuruun, Korpilahden, Kuhmoisten, Multian ja Petäjäveden alueelta.

Myös muualla maassa on

menossa samanlaisia selvityshankkeita kansantaiteilijoista.

Nina Juurimaan mukaan ITE-taide on lähinnä itseoppineiden taiteilijoiden tekemää taidetta.

– Tarkka linjanveto on vaikeaa ITE-taiteen ja varsinaisen taiteen välillä. Usein kansantaiteilijat käyttävät kierrätettäviä materi-

aaleja ja poikkeavat näin taiteen valtavirroista. On huomattava, että kaikissa ihmisissä on luovuutta.

Monet ITE-taiteilijat ovat tehneet töitään omille pihoilleen, jonne on muodostunut patsaspuistoja. Näistä on Nina Juurimaan mukaan hyviä esimerkkejä esimerkiksi Korpilahdelta, josta niminä hän mainitsee Voitto Salmelan ja Timo Peltosen.

Alueen ITE-taiteen hankkeen yksi keskeinen tehtävä on ollut petäjävesiläisen Ilmari "Impu" Salmisen taiteellisen jäämistön turvaaminen. Pääosa hänen töistään on lahjoitettu ITE-nykykansantaiteen museolle.

– Tämä ratkaisu todettiin välttämättömäksi, koska Impun teosten materiaalit ja kunto vaativat museotaisoista lämpö-, valo- ja kosteuskontrolloituja olosuhteita. "Impulandian" mu-

soimiseen ei olisi ollut resursseja.

Hankkeen puitteissa tehdään Impun satoja teoksia käsittävän tuotannon dokumentointi ja luettelointi. Tätä tarkoitusta varten hanke työllistää työntekijän neljäksi kuukaudeksi.

Impu Salminen on mukana myös juuri ilmestyneessä englanninkielisessä *ITE art in Finland* kirjassa, jossa esitellään suomalaista ITE-taidetta kuuden artikkelin ja 23 taiteilijaesittelyn voimin. Toinen tämän maakunnan edustaja kirjassa on viitasaaarelainen Aune Kinnunen. Keskisuomalaisista ITE-taidetta esittelevä *ITE keskellä* kirja ilmestyi toukokuussa 2010. ITE keskellä hankkeen ja pohjoisen Keski-Suomen ITE esillä hankkeen yhteisjulkaisuna. (Molempien kirjojen kustantaja Maahenki.)

LIITE 9: Itseoppineiden taidetta museon täydeltä

Maanantai 5. maaliskuuta 2012

Suur-Keuruu

ITE keskellä -näyttelyn arkkitehtuurin ja esillepanon suunnitellut teatterilavastaja Ralf Forsström (keskellä) on vaikuttanut Petäjävedellä eläneen ite-taiteilijan Ilmari "Imppu" Salmisen valtavasta, kekseliästä tuotannosta. Salmisen tuotantoa esittelevässä spiraalissa kuvassa myös ITE keskellä -hankkeen koordinaattori Lauri Oino ja kartoittaja Nina Juurimaa.

Itseoppineiden taidetta museon täydeltä

Keuruun museoon on pystytetty läntisen Keski-Suomen ITE-taidetta esittelevä näyttely.

Kuukauden nähtävillä oleva ITE keskellä -näyttely on koottu 12 itseoppineen nykykansantaiteilijan töistä.

Taiteilijoita ja heidän teoksiaan on etsitty Jämsän, Keuruun, Petäjäveden, Multian, Kuhmoisten ja Korpilahden alueilta viime keväästä lähtien.

Ite-taiteilijoita ja heidän tuotantoaan on kartoitettu, dokumentoitu ja luettelointu Maaseudun Sivistysliiton ITE keskellä -hankkeen turvin vuodesta 2010 lähtien eri puolilla maata.

Keski-Suomessa suurin urakka on tehty Petäjävedellä vaikuttaneen, vuonna 2008 kuolleen **Ilmari "Impu" Salmisen** valtavan tuotannon dokumentointi ja luettelointi.

Suomen merkittävimpiin ite-taiteilijoihin lukeutuvan Salmisen tuotanto onkin Keuruun museossa sunnuntaina avatun näyttelyn keskipiste. Se täyttää näyttelytilan keskiosan laajana pyörremäisenä spiraalina.

Muiden taiteilijoiden työt kiertävät Kamanan museosalin reunoja.

ITE-keskellä hankkeen löytö, multialainen **Markku Mannisenmäki** on tuonut näyttelyyn kokoelman pöllöjä, lintuparven sekä kaksi kookasta krokotiilia.

Mannisenmäen värikäät lintuhahmoista välittyy hankekoordinaattori **Lauri Oinon** mukaan koko ite-taitteen syvin olemus.

Markku Mannisenmäen näyttelypöllöjen katraassa on maalaispöllöjä, citypöllöjä ja hieman herraskaisempia Hyvä Veli -pöllöjäkin.

– Niissä näkyy tekijälle selvästi oma tyyli, niissä on huumoria, ajatusta ja iloa, Oino kiteyttää.

Mannisenmäen pöllöveistoksista osa on maalaispöllöjä ja osa citypöllöjä. Kolmen kaulaa koristaa rusetti.

– Nuo meikatut tuos-
sa ovat citypöllöjä. Ja nämä
rusettikaulaiset tässä herras-
kaisempia, Hyviä Veljiä pie-
nistä piireistä.

– Yhdellä niistä on jo van-
gin puku päällä, ikään kuin
vihjeenä tulevasta. Se voi olla
vaikka Nalle Wahlroos, sehän
kulkee paljon liituroitapuku
päällä.

– Vaikka niitä Finnairin
miesten asuntokauppoja
minä kyllä silloin ajattelin,
kun tuota maalasin, Markku
Mannisenmäki avaa ajatuk-
siaan herraspöllöjen takana.

Keuruulaisia ite-taitai-

lijointa näyttelyssä edustaa
riiholainen **Osmo Hallinen**.
Hänen tomera naisveistok-
senssa toivottaa näyttelyvie-
raan tervetulleeksi Kamanan
ovipielessä.

– Veistos on kuulemma
tehty naapurin rouvalle,
joka on käynyt taiteilijalle
työtä tehtäessä mallinakin,
ite-taiteilijoita hankkeessa
kartoittanut **Nina Juurimaa**
paljastaa.

Keuruulainen on syntyjään
myös nykyisin Jämsän Eli-
mäellä taidetta tekevä **Matti
Rönkä**, jonka puuhevonen
halkorekineen on sekin saa-
nut näyttelysijan Kamanan
pihalta.

Näyttelyn arkkitehtuu-
rin ja esillepanon Keuruun
museoon on suunnitellut
Suomen teatterilavastuksen
"grand old man" **Ralf Fors-
ström**.

Hän arvostuksensa ite-
taiteilijoita ja heidän töitään
kohtaan on luja ja vankku-
maton.

– Oikeasti kulttuuri on
aina lähtöisin kansasta, ei
todellakaan mistään akatee-
misesta maailmasta.

– Katsokaa nyt tätä luo-
vuutta, tätä värien kirkka-
utta ja runsautta, kokeilun
riemua, ratkaisujen nerok-
kuutta!

– Maaseudun Sivistysliitto
on tehnyt suuren kulttuuri-
työn kartoittaessaan, tallen-
taessaan, ja ennen kaikkea
tuomalla esille tätä todellista
taidetta, Frosström hehkut-
taa.

ITE keskellä -näyttelyyn
voi käydä tutustumassa Keu-
ruun museossa 5. huhtikuu-
ta asti.